

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

34E JAARGANG

WOENSDAG 26 OCTOBER 1949

No. 1694

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries.

Redacteur-Secretaris: C. van den Berg.

Plv. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.**INHOUD:**

	Blz.
De artikelen van deze week	847
Sommaire, summaries	847
Lonen en werkgelegenheid	848
Enige aspecten van het vraagstuk der vliegtuigindus- trie in Nederland door Ir A. J. Marx	849
De vrachtenmarkt door C. Vermey	851
De positie van de landbouw in de Chileense economie door Dr R. L. Beukenkamp	853
Ingezonden stuk: Het Nederlands bouwkasbedrijf en het rendement bij nieuw- bouw door K. B. van Steenwijk met naschrift van Prof. Dr C. Campagne	856
Aantekening: De Belgische Congo	858
Internationale notities: Emissie-activiteit in West-Duitsland na de geldsanering ..	860
De invloed van de devaluatie van de Duitse Mark	860
Ontvangen boeken en brochures	860
Geld- en kapitaalmarkt	861
Statistieken: Bankstaten	861
Inleggingen en terugbetalingen bij de spaarbanken in Ne- derland	862
Werkloosheid en werkverruiming in Nederland	863
Indexcijfers van groothandelsprijzen in Nederland	863
Enige indexcijfers van de Industriële productie in Nederland ..	863
De kolonpositie van Nederland	863
Stand van 's Rijks Kas	863

DEZER DAGEN

wordt hard gewerkt aan het succes van de Ronde Tafel Conferentie. „Wie zijn schulden betaalt, verarmt niet”, leerden wij op een der eerste boekhoudlessen. Maar rijker wordt men er ook niet door; het schijnt dat dit gezichtspunt eer opgeld heeft gedaan bij de discussies der delegatie.

Men is per saldo toegekomen aan het Salomo's oordeel van de goede mannen naar billijkheid, ditmaal nog gekozen uit eigen kring.

Nieuw-Guinea, in of uit de kring der gemeenschap? Het is nog niet buiten kijf, of een uitzonderingspositie van Nieuw-Guinea als van Nederlandse zijde beoogd, zal worden bereikt. Dit is geen kwestie van een formele beooging, doch een materieel strijdpunt, dat voor een onderdeel van de bevolking van Indonesië zwaar kan wegen.

Nog korte tijd, dan kan de rekening worden opgemaakt van deze Conferentie. Nog is het te vroeg, om over batige sloten te spreken. Men zal zich echter waarschijnlijk niet verrekenen, wanneer men meent, dat het werkelijk balans opmaken over al dan niet bereikte resultaten niet op korte termijn kan geschieden.

„Men rekene de uitslag niet, maar tel het doel alleen”. Deze dichterlijke vrijheid, die Tollens wellicht paste, wordt aan de Engelse premier niet toegestaan. Het programma van bezuinigingen in het Engelse Parlement voorgedragen, wordt op korte termijn gezien te bescheiden geacht. Voorgaande ministeriële beschouwingen hadden doen verwachten, dat ditmaal in een gigantenstrijd de Pelion op de Ossa zou worden gestapeld. Doch van bestormen is geen sprake, er is een reeks kalme passen genomen.

„Vele kleintjes maken een grote”. Nog is de doorwerking van het Britse regeringsprogramma niet te overzien. Zal de nationale spaarcampagne er in slagen het positieve gewicht der burgerij te zetten achter de richting, die de bezuinigingsmaatregelen aangeven? Het beloop van de opvraging van spaarsaldi gedurende de laatste maanden, wijst eer op een voorkeur voor het boodschappenboekje dan voor het spaarbankboekje.

Hoe verder vooruit men het inkomen kan overzien, des te bevredigender kan het budget worden opgemaakt. Deze economische stelregel heeft de leiding van de E.C.A. ingezien: zij wil trachten de Europese landen zo snel mogelijk over hun totale dollarverwachtingen onder het Marshallplan te doen inlichten.

Nog een post mag op het creditonto van de E.C.A. worden geboekt. Zij heeft aan het Amerikaanse publiek nogmaals gerapporteerd, dat geven maar niet kopen geen oplossing brengt. Alle exportstimulering zal weinig baten, als de Amerikaanse consument in dit opzicht niet een nieuw blad wil opslaan.

Overboeking op nieuwe rekening van oude lasten, daar zijn de Franse politici sterk in. De derde officiële kabinetsformateur is doende aan een dubieuze post. De dubbele eindstreep en de zucht van verlichting zijn voor hem nog niet weggelegd. Afboeken door nieuwe verkiezingen zal waarschijnlijk geen materiële verandering brengen.

Dit geldt ook voor de verhoging van de minimumlonen in de Verenigde Staten van \$ 0,40 tot \$ 0,75. Destakingen, die thans aan de gang zijn, gaan over andere loonpeilen. De conjunctuurindices tot dien blijven voortreffelijk. Doch de eerste economische adviseur van President Truman is afgetreden. Hij was niet progressief genoeg en kan met Potgieter zuchten: „Toch maar een burgerman”.

Groothandel

DEZE WEEK:

WAAR HEEN EXPORTEREN?
Mogelijkheden en moeilijkheden
in 89 landen.

★ Iedere week zeer veel nieuwe gevraagde offertes
en aanbiedingen van binnen- en buitenland.
Plaats voor export een aanbieding in de rubriek
TRADE OPENINGS.

Abonnementsprijs f 15.- per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

The Statist

ESTABLISHED 1878

An Independent Journal of Finance
and Trade

**OBJECTIVE APPRAISALS ·
CONSIDERED JUDGMENT
IMPARTIAL OPINION**

Contains most complete range of
British economic and financial statisti-
cs published in any weekly journal

World wide circulation

Annual subscription rate: (post free-
to include all supplements) £ 3:2:6
(fl 33,40)

*A Special Supplement on Economic Con-
ditions in The Netherlands was published
on January 31 1948. A limited number
of this Supplement remain for sale.*

LONDON: 51 CANNON STREET, E.C. 4

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

GRAFoloog
H. LANOoy - ROTTERDAM

PSYCHOL. ADVIEZEN

J. Luykenstr. 6, Tel. 50199

**ADVERTEER
IN
DIT BLAD**

**BELASTINGCONSULTATIE-
BUREAU**

A. L. F. Leverington

Alle belastingzaken

Medewerkers:

E. J. de Boer, Oud-Insp. d. Bel.
D. Sweepe, Oud-Ontv. der Bel.
N. A. Schol, Candidaat-Notaris.
Mr Dr Steinmetz, Bel. Jurist.

Adviseur voor Accountancy:
W. A. Breuning, Lid Nederl.
Broederschap v. Accountants.
1e Helmersstraat 95 — A'dam
Telefoon 85508.

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van
toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

★ Aan dit nummer
is een inlegvel
toegevoegd van

De Chemische Fabriek
L. van der Grinten
Venlo

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK.

Lonen en werkgelegenheid.

De toekomstige werkgelegenheid op lange termijn van een klein land als Nederland hangt in belangrijke mate af van het peil der beloningen, die de Nederlandse producenten voor zich verlangen. Wil men met het werkgelegenheidsvraagstuk ernst maken, dan kan men het niet los van het loonvraagstuk bezien; de werkelijke keuze, waarvoor de Nederlandse producent — dit zijn in de eerste plaats de arbeider, de boer en de handelaar, die de grootste groepen vormen — zich bevindt, is: een hoger inkomen met minder toekomstige werkgelegenheid of een lager inkomen met meer toekomstige werkgelegenheid. De keus is er dus niet alleen een van de huidige verdeling, maar tevens van de toekomstige werkgelegenheid. Door de devaluatie is de mogelijkheid van een goede oplossing vergemakkelijkt.

Ir A. J. Marx, *Enige aspecten van het vraagstuk der vliegtuigindustrie in Nederland.*

De Nederlandse vliegtuigindustrie bevindt zich momenteel in een impasse. Zonder overheidssteun kan zij niet voortbestaan. Op de beslissing van de Regering — aan de hand van het rapport der Kleine Vliegtuigcommissie —, of zij al dan niet zal doorgaan op de ingeslagen weg van ondersteuning, wordt dan ook van vele zijden met spanning gewacht. Zou men thans geen definitieve beslissing in positieve zin omtrent de toekomst der Nederlandse vliegtuigindustrie willen nemen, dan betekent dit zonder twijfel, dat voor de komende tientallen jaren en wellicht voor altijd een dergelijke industrie, waarvoor een bevestiging tot herstel, voor zover het de personeelsbezetting betreft, zeker volkomen gerechtvaardigd is, in ons land niet meer zal kunnen ontstaan.

C. Vermey, *De vrachtenmarkt.*

Sedert Mei jl. heeft zich, aanvankelijk in slechts enkele sectoren en meer bepaaldelijk in de Noord-Atlantische vaart, geleidelijk een daling van het vrachtenpeil voltrokken. De neerwaartse tendentie deed zich gedurende de volgende maanden ook in de overige sectoren gelden en won spoedig zodanig aan intensiteit, dat thans in toenemende mate schepen tijdelijk uit de vaart moeten worden genomen. Ook het getij op de tankvrachtenmarkt is, vergeleken met 1947 en begin 1948, volkomen gekenterd. De resultaten van de algemene vrachtvaart zullen dit jaar ongetwijfeld bij die van 1948 ten achter blijven. De exploitatiekosten, beheerst door de hoge bouwrijzen, de sterk gestegen onkosten — o.a. de aanzienlijk verhoogde prijzen van stook-, diesel- en gasolie in de sterling-bunkerhavens der Shell Petroleum Company — en het oponthoud in tal van laad- en loshavens, tonen immers vooralsnog generale neiging tot dalen. De onmiddellijke vooruitzichten voor de algemene vracht- en tankvaart moeten derhalve alle behalve rooskleurig worden genoemd.

Dr R. L. Beukenkamp, *De positie van de landbouw in de Chileense economie.*

De Chileense landbouw is in zijn ontwikkeling in de 20e eeuw zeer achtergebleven. De toelichting eenzijdig gerichte en sterk buitenlandse invloeden reeds aanzienlijke Chileense economie ondervindt van de onharmonische ontwikkeling van industrie, mijnbouw enerzijds en de landbouw anderzijds, nadelige gevolgen. De geldcirculatie staat in ongunstige verhouding tot de productie en invoer van goederen. Drastische maatregelen zullen moeten worden genomen om de Chileense landbouw in staat te stellen de eigen bevolking rationeel te voeden en de zich sterk ontwikkelende industrie van voldoende grondstoffen te voorzien. De situatie van de landbouw in de Chileense economie bevordert het inflatoire proces, dat deze andermaal bedreigt.

SOMMAIRE.

Les salaires et le marché du travail.

On ne saurait entamer sérieusement le problème de la main d'oeuvre aux Pays-Bas, sans s'occuper en même temps de la question des salaires. Le producteur néerlandais se trouve devant un dilemme: ou bien jouir de revenus plus élevés mais aboutissant dans l'avenir à une contraction du marché du travail, ou bien des revenus plus modestes mais avec la prévision d'une main d'oeuvre plus abondante. La dévaluation a facilité la possibilité d'une bonne solution.

Ir A. J. Marx, *Quelques aspects du problème de l'industrie aéronautique aux Pays-Bas.*

L'industrie aéronautique se trouve dans une impasse. Elle ne saurait subsister sans l'aide du Gouvernement.

On attend anxieusement la décision du Gouvernement pour savoir s'il continuera, comme il le fit, ou s'il suspendra ses subventions. Un effort pour renflouer cette industrie est parfaitement justifié ne fût ce qu'à l'égard du personnel nombreux qu'elle occupe.

C. Vermey, *Le marché du fret.*

Eu égard aux contractions dans le marché du fret, les résultats des transports maritimes resteront cette année-ci sans doute en dessous de 1948. Les frais d'exploitation ne tendent pas encore à baisser. Aussi les prévisions immédiates des transports maritimes et des „trampers” ne suscitent aucun optimisme.

Dr R. L. Beukenkamp, *Le secteur agricole dans le cadre de l'économie chilienne.*

SUMMARIES.

Wages and employment.

The Netherlands employment problem is closely connected with the wage problem; the actual alternatives for producers are: higher incomes with less future employment or lower incomes with more future employment. The devaluation has facilitated the possibility of a satisfactory solution.

A. J. Marx, *Engr, Some aspects of the Netherlands aircraft industry.*

The Netherlands aircraft industry is at a deadlock. Its further existence is dependent on government support. Efforts to improve the position, particularly in view of the number of persons employed, are fully justified.

C. Vermey, *The freight-market.*

The results of general freight shipping will undoubtedly be less favourable than in 1948. Operating expenses remain on a high level. Immediate prospects for general freight and tramp shipping are not very bright.

Dr. R. L. Beukenkamp, *The significance of agriculture in the economy of Chile.*

LONEN EN WERKGELEGENHEID.

De discussie rond de rede van Dr Holtrop op de Universiteitsdag in Amsterdam heeft het vraagstuk van het loonpeil weer in het centrum van de belangstelling gebracht. De wijze waarop Dr Holtrop het vraagstuk benaderde was de volgende. Hij wees erop, dat Nederland zijn rekening aan het buitenland niet kan betalen. En dat dat slechts dan wel zou kunnen; indien het totaal van verbruik en investeringen omlaag wordt gebracht. Bij de grote behoefte aan investeringen, bijv. in verband met de industrialisatie, zal het wel moeilijk zijn deze sterk te beperken. Het zal dus wel in de eerste plaats op het verbruik moeten worden gevonden. In het totale verbruik nu speelt het verbruik van de arbeiders tegenwoordig een belangrijke rol. De oplossing zal — zo ongeveer kan men het betoog van Dr Holtrop samenvatten — dus niet kunnen worden gevonden zonder dat ook het verbruik van de massa der bevolking daarin wordt betrokken.

Dit betoog kan niet worden weerlegd met de tegenwerping, dat een verbruiksvermindering zou kunnen worden vermeden, indien slechts de productie snel en in voldoende mate wordt opgevoerd. Wij hadden in de eerste helft van 1949 een tekort van 11 pCt op onze nationale productie en niet elke vermeerdering van de productie werkt op de gewenste wijze op dit tekort. Zelfs indien wij er van mochten uitgaan, dat de Marshall-hulp nog enige jaren zou doorgaan, is het een geforceerd programma, er zonder verbruiksvermindering te willen komen. Van deze veronderstelling is blijkbaar ook Dr Holtrop uitgegaan.

Ook de psychologische zijde van deze zaak wordt naar voren gebracht. Zoals Dr Holtrop mededeelde, heeft bijv. een hoogleraar nu slechts 55 pCt van zijn vooroorlogse koopkracht en de stadsarbeider 95 pCt. Daartegen kan men aanvoeren, dat de consumptie van de laatste nog aanmerkelijk geringer is dan die van de eerste. De consequentie van deze redenering zou echter een steeds voortschrijdende inkomensnivellering zijn. De vraag is eerder gewettigd, of deze nivellering, met name ook die tussen de arbeiders onderling, niet reeds zo ver is gegaan, dat schadelijke gevolgen te duchten zijn. De moeite, die men heeft met de bezetting van verschillende plaatsen en de onvoldoende neiging om werkzaamheden te aanvaarden, die meer scholing en verantwoordelijkheid eisen, zouden daarop kunnen wijzen. Bovendien is de groep — waarvan de hoogleraar slechts een representant is —, op wier koopkracht de sterkste druk is uitgeoefend, naar verhouding zo klein, dat voortzetting van deze politiek weinig zou bijdragen tot oplossing van de moeilijkheden, waarvoor wij thans staan. Men kan er op wijzen, dat in het bedrijfsleven menigmaal wel van een hoog opgevoerde levenswijze kan worden gesproken. Voor zover dit, ondanks de zware druk van de belastingen, inderdaad nog het geval is, zou een soberder levenswijze psychologisch van grote betekenis zijn, al zouden economisch daarmee niet zoveel zoden aan de dijk worden gezet.

Doch de hoofdlijn van het betoog van Dr Holtrop zal inderdaad moeilijk kunnen worden aangetast. Wel kan men langs een lichtelijk verschillende lijn redenerend tot een soortgelijke conclusie geraken, vooral wanneer het vraagstuk van de toekomstige werkgelegenheid centraal wordt gesteld.

Want tenslotte kan het doel van Dr Holtrop: een sluitende betalingsbalans, ook wel worden bereikt met een hoger loonpeil. Indien nl. de werkgelegenheid maar voldoende daalt, wordt er wel ergens een evenwicht gevonden. In het verleden is het evenwicht in de betalingsbalans herhaaldelijk op deze wijze tot stand gekomen of bewaard. In de jaren na 1920 in Engeland; in 1926 in Duitsland, en na de grote crisis in verschillende landen.

Maar daar gaat het nu juist om: deze oplossingen wensen wij niet meer; wenst ook de heer Holtrop niet. Het handhaven van een behoorlijke werkgelegenheid

is een der belangrijkste doeleinden van alle economische politiek geworden; in het bijzonder ook van die der Nederlandse Regering. Een belangrijk uitvloeisel dezer Nederlandse politiek is de nadruk, die op de noodzaak tot industrialisatie wordt gelegd, waarover we juist dezer dagen nog een voortreffelijke populaire brochure hebben ontvangen. Het is daarbij niet voldoende, dat fabrieken worden uitgebreid, nieuwe producten worden voortgebracht, arbeiders worden geschoold, onderzoekingswerk wordt versneld. Wij moeten ook tegen een prijs kunnen leveren, die ons afzet garandeert. En de prijs onzer producten hangt ten nauwste samen met de beloning onzer producenten: ondernemers, technici, arbeiders. Een matig houden van deze beloningen werkt zodoende naar twee kanten: het beperkt de eigen Nederlandse consumptie om goederen voor uitvoer vrij te maken en het zorgt er tevens voor, dat de aldus vrijgemaakte goederen ook inderdaad kunnen worden verkocht in het buitenland.

Er is wel eens getwijfeld aan de betekenis van het loonpeil voor de werkgelegenheid. Vele schrijvers hebben betoogd, dat bijv. een verlaging van het loon geen noemenswaardige verhoging van de werkgelegenheid meebrengt. Men moet hierbij echter zorgvuldig zijn met de hantering van een wetenschappelijke redenering en onderscheid maken tussen verschillende vraagstukken, die op het eerste gezicht op elkaar gelijken. Er is enerzijds de vraag, of men spreekt over een groot of over een klein land. In een groot land, dat practisch op zichzelf staat, zoals de Verenigde Staten, zal inderdaad een verlaging van het loonpeil slechts een geringe invloed uitoefenen wegens de tegengestelde effecten, die uitgaan op de binnenlandse vraag naar goederen en het aanbod van goederen. In een klein land, dat een concurrentiepositie t.o.v. andere landen heeft in acht te nemen, is dit geheel anders: hier is de buitenlandse vraag veel belangrijker.

Een tweede onderscheid van grote betekenis, dat men hierbij moet maken, is, of men spreekt over veranderingen op korte termijn, dan wel over veranderingen op lange termijn. Het effect van een loonverandering op korte termijn is veel beperkter dan dat op lange termijn. Een verlaging bijv. betekent op korte termijn, dat de daarmee samenhangende prijsverlaging bij de kopers een houding van afwachten opwekt. De vraagvermeerdering wordt dus tijdelijk gemaskeerd. En de aanbodvermeerdering werkt volledig ook eerst op langere termijn, nl. wanneer ook de keuze van de productiemethode er ten volle door is beïnvloed.

Er kan echter geen twijfel aan zijn, dat de toekomstige werkgelegenheid op lange termijn van een klein land als Nederland in belangrijke mate afhangt van het peil der beloningen, die de Nederlandse producenten voor zich verlangen. Wil men een tragisch voorbeeld uit onze eigen recente geschiedenis, dan zij herinnerd aan de wijze waarop de Amsterdamse diamantindustrie is achteruitgegaan in de dertiger jaren.

Onze conclusie uit het voorafgaande is, dat, wanneer men met het werkgelegenheidsvraagstuk ernst wil maken, men het niet los van het loonvraagstuk kan bezien en dat de werkelijke keuze, waarvoor de Nederlandse producent zich bevindt, is: een hoger inkomen met minder toekomstige werkgelegenheid of een lager inkomen met meer toekomstige werkgelegenheid. En als wij hierbij spreken van de Nederlandse producent, dan zijn dat in de eerste plaats de Nederlandse arbeider, de Nederlandse boer en de Nederlandse handelaar: zij vormen de grootste groepen. De keus is er dus niet alleen een van de huidige verdeling, maar tevens van de toekomstige werkgelegenheid.

Door de devaluatie is de mogelijkheid van een goede oplossing vergemakkelijkt. Ware zij niet gekomen, dan had het Nederlandse volk het, moeilijke probleem onder ogen moeten zien van een verlaging van geldinkomens voor grote groepen. De devaluatie heeft dit voordeel, dat zij op alle groepen van de bevolking een ongeveer

doende aanwezig; in kringen van industriëlen, technici en andere betrokkenen ontbreekt nog dikwijls een voldoende inzicht in de mate waarin research- en ontwikkelingswerk moet worden uitgevoerd en in de bedragen die daaraan ten koste moeten worden gelegd om de producten in de toekomst een plaats op de markt te doen behouden. Men vergelijkte in dit verband de Nederlandse machine-industrie met die in Zwitserland, welke, dank zij haar research- en ontwikkelingswerk op vele gebieden, met haar nieuwe producten vooraan staat (Sulzer, Brown-Boveri, Esscher Wyss, Oerlikon enz).

Wanneer dus industrialiseren een zeer moeilijke opgave is, moet wel goed worden overwogen, of men een industrie, waarvoor op zijn minst genomen een goede basis nu nog aanwezig is, mag laten te gronde gaan. Te meer geldt dit, wanneer het, zoals hier, een arbeidsintensieve industrie betreft, waarvoor naar globale schatting de investering per arbeider, zelfs onder medeberekening van het ervoor nodige research-apparaat, nog niet belangrijk afwijkt van het gemiddelde voor een groot aantal industrieën.

Men hoort dikwijls als bezwaar aanvoeren, dat ontwikkelingskosten voor vliegtuigen te hoog zijn voor een land als het onze. Deze kosten zijn echter in alle landen hoog en bij import uit het buitenland zullen wij in die ontwikkelingskosten evenzeer moeten bijdragen. Bovendien zijn er een aantal argumenten die het waarschijnlijk maken dat ook bij productie in kleinere series dan soms in het buitenland geschiedt, de totale kosten per exemplaar hier te lande bij een goed geleide vliegtuigindustrie niet belangrijk van de buitenlandse behoeven af te wijken. Verder is het onwaarschijnlijk, dat die ontwikkelingskosten t.o.v. de productiekosten in een verdere toekomst steeds zo hoog zullen blijven. De luchtvaarttechniek heeft zich in de laatste 15 jaren stormachtig ontplooid, hetwelk grote bedragen voor research en ontwikkeling vereiste. Er zal echter op den duur, zeker in de civiele luchtvaart, een zekere stabilisatie in vorm, grootte, snelheid, inrichting enz., gaan optreden. Een groot deel van de bij iedere vliegtuigontwikkeling opgedane ervaring is niet alléén voor dat bepaalde type van belang en beperkt daarom bij uitwerking van een volgend ontwerp van overeenkomstige aard, zeker wanneer bovengenoemde stabilisatie gaat intreden, het daarvoor nodige ontwikkelingswerk! Het is bovendien waarschijnlijk, dat op den duur bij het intreden van die stabilisatie, door deluchtvaart-exploitanten, uit concurrentie-overwegingen meer onderlinge variatie in detail zal worden gevraagd, waardoor tevens de seriegrootte bij buitenlandse fabrieken zal afnemen. In het volgende wordt hierop, bij de bespreking der verwachtingen omtrent de aanschaffingspolitiek der luchtvaartondernemingen, nog teruggekomen.

De wisselwerking tussen luchtverkeer en industrie.

Het verkeerswezen heeft in het verleden bewezen een grote bijdrage tot de industriële ontwikkeling te kunnen leveren. Een deel daarvan heeft Nederland door het te gronde gaan van de nationale automobiellindustrie aan zich voorbij moeten zien gaan. Het luchtverkeer zal in de toekomst onbetwist een zeer belangrijke plaats gaan innemen en zal een relatieve vermindering van scheepvaart en railverkeer veroorzaken. De in het jongste verleden door de scheepvaart in het werk gestelde pogingen tot deelneming in het luchtverkeer zijn hiervoor een bewijs. Daarmede zal de door scheepsbouw en machine-industrie verwekte nijverheid ook relatief verminderen en zal de industrie zich daarom mede moeten werpen op de materieelvoorziening van het luchtverkeer.

De Nederlandse luchtvaart heeft zich helaas reeds vóór de oorlog voor haar materieelvoorziening ten dele tot het buitenland moeten wenden. Vast staat, dat hiervoor onder andere het reeds eerder in het algemeen gesignaleerde gebrek aan inzicht in de noodzaak van research-

en ontwikkelingswerk verantwoordelijk is. Mede hierdoor is de vliegtuigindustrie in de huidige impasse geraakt.

Van de kant van de luchtvaart beschouwd zal het evenwel in een verdere toekomst van het grootste belang blijken te zijn, dat zij, daaronder ook de militaire gerekend, geruggesteund wordt door een goed geoutilleerde, nationale industrie. Bij een terugkeer naar meer normale politieke en economische verhoudingen zal de internationale concurrentie in de burgerluchtvaart feller ontbranden dan ooit en is het niet wel denkbaar dat men zich tegenover grote buitenlandse ondernemingen zal kunnen staande houden zonder ook op het gebied der materieelvoorziening een weg te kunnen volgen die bij de eigen specifieke behoeften en omstandigheden tot de meest efficiënte exploitatie leidt. Ongetwijfeld dankt ook de Nederlandse scheepvaart voor een niet gering deel haar belangrijke positie aan de mogelijkheid tot materieelvoorziening naar eigen wens in eigen land.

Voor het militaire terrein geldt, dat ook bij voortbestaan van pacts en allianties, er uit overwegingen van eigenbehoud en geheimhouding bij de grote mogendheden terughoudendheid zal blijven heersen inzake het verstreken van het meest moderne oorlogsmaterieel aan de zwakke voorposten, waartoe Nederland zal blijven behoren. Een belangrijke mogelijkheid tot het uitoefenen van pressie in de gewenste richting kan dan zijn het uitwisselen van eigen ontwikkelingen en researchresultaten tegen moderne ontwikkelingen der grote partners.

Op de belangrijke vraag, of ook in een verdere toekomst de monetaire positie van ons land zal toestaan, dat in alle materieelbehoeften van de luchtvaart wordt voorzien door aankopen in het buitenland, moge hier slechts worden gewezen, omdat de schrijver zich tot een behandeling daarvan zeker niet competent acht.

Vliegtuigindustrie en luchtvaart zijn moderne, sterk op intellectuele arbeid gefundeerde takken van nijverheid. Technici van voldoende hoog niveau voor het in stand houden van een Nederlandse militaire en civiele luchtvaart op het voor de toekomst noodzakelijke peil, zullen slechts beschikbaar blijven wanneer een behoorlijke opleiding, alsook een zekere mate van luchtvaart-research en ontwikkeling en bouw van vliegtuigen, die elkaar wederzijds bevruchten, hier te lande blijven bestaan. Zouden de industrie en het luchtvaartresearchwerk geheel of grotendeels voor Nederland teloor gaan, dan zal onvermijdelijk tevens de opleiding inschrompelen en onvoldoende worden. Deskundige luchtvaarttechnici zullen daarmede steeds moeilijker te vinden zijn en de Nederlandse luchtvaart zal ten slotte, althans voor haar hogere technische leiding, geleidelijk geheel en al op het buitenland moeten steunen. Dit zou haar levenskansen in een verre toekomst op zijn minst genomen uiterst twijfelachtig maken.

Soortgelijke overwegingen gelden eveneens t.a.v. de technische leiding van een zuiver op licentiebouw ingestelde industrie, zo men zou hopen deze in de toekomst hier te lande te kunnen handhaven. Een typisch verschijnsel is in dit verband, dat in het buitenland een aantal nieuwe bedrijven, dat gedurende de oorlog licentiebouw uitvoerde, tot het bouwen van eigen ontwikkelingen is overgegaan, hetgeen mede bewijst dat zij over een technisch goed ontwikkelde staf beschikten.

Wisselwerking tussen vliegtuigindustrie en andere industrieën.

In het buitenland kan men in talloze gevallen constateren hoe de vliegtuigindustrie andere industrieën bevrucht en tot vernieuwde activiteit voert. Dit is direct duidelijk wat betreft neven-industrieën, zoals die welke voortstuwingseenheden, instrumenten, onderstellen, inrichtingsdelen, grondstoffen enz., kunnen vervaardigen. Weliswaar wordt op dit gebied in ons land nog vrijwel niets geproduceerd, uitgezonderd de grondstoffen (aluminium)industrie, doch een verdwijnen van de vliegtuig-

industrie zal iedere mogelijkheid tot ontwikkeling daarvan tevens afsnijden.

Er is echter uit buitenlandse voorbeelden evenzeer gebleken, dat de vliegtuigindustrie op geheel buiten haarsfeer liggend gebied activerend werkt. De toepassing van door luchtvaartresearch verkregen kennis heeft bijv. een enorme invloed op de ontwikkeling der stromingsmachines als gasturbines, stoomturbines, compressoren, ventilatoren e.d. De gasturbine zal mettertijd niet alleen in de luchtvaart, maar ook in scheeps- en landinstallaties voor energie-opwekking een zeer belangrijke plaats gaan innemen.

Zal de Nederlandse industrie, indien ons land niet bij machte of niet genegen zou blijken te zijn te pogen zich een redelijk aandeel in de moderne vliegtuigindustrie te verzekeren, wel in staat blijken in deze tak van industrie mede te dingen, die m.n. op het gebied van research en ontwikkeling evenzeer grote krachtsinspanning en offers zal vragen? Dit valt ten zeerste te betwijfelen en ook hier zal dan mogelijk een industrialisatieobject verloren gaan.

Analoge voorbeelden van de invloed der vliegtuigindustrie op andere industrieën zouden nog te geven zijn, zoals toepassing van lichte materialen en bijzondere constructiemethoden in de machinebouw, wagonbouw, burgerlijke bouw enz. Het zou te ver voeren in dit bestek hierop nog nader in te gaan.

Zoals gezegd, is op zijn minst genomen thans nog een goede basis voor de opbouw van een vliegtuigindustrie aanwezig, aan welks uitbouw inmiddels sinds 1946 aanzienlijke bedragen zijn ten koste gelegd.

Zou men thans, na alle hierboven aangeduide aspecten te hebben beschouwd, niet een definitieve beslissing in positieve zin willen nemen, dan betekent dit zonder twijfel, dat voor de komende tientallen jaren en wellicht voor altijd, een vliegtuigindustrie in Nederland niet meer zal kunnen ontstaan. Specialisten en vaktechnici op het gebied van research, ontwikkeling, ontwerp en bouw zullen spoedig elders, een werkkering trachten te vinden, terwijl de opleidingen op deze gebieden zullen inschrompelen en verdwijnen.

Een uitstellen van de beslissing tot over enige jaren zal, zij het in langzamer tempo, een soortgelijk effect hebben, omdat vele, en juist de beste krachten op dit gebied niet zullen willen riskeren op een hogere leeftijd tot overcomplete arbeidskrachten te gaan behoren.

De vliegtuigindustrie bevindt zich in een impasse en het kost althans tijdelijk vrij grote offers van ons volk om haar hieruit te bevrijden. Deze impasse is zeker voor een belangrijk deel een gevolg van onjuiste inzichten in verleden en heden bij organisatoren en leiders van industrie en luchtvaart. Zal men mede op grond daarvan voor komende generaties de mogelijkheid tot het hebben van een eigen Nederlandse vliegtuigindustrie definitief willen wegnemen met alle gevolgen van dien? De wil, de kennis en het enthousiasme zijn bij velen en vooral bij de jongeren nog in zo grote mate aanwezig, dat een poging tot herstel van de vliegtuigindustrie volkomen gerechtvaardigd is, voor zover het de personeelsbezetting betreft.

Laat men bij het nemen van de belangrijke beslissing in deze, waarin analyses en statistieken slechts een gedeeltelijke steun kunnen zijn, zich nog eens tot de historie van de scheepsbouw wenden. Deze in de Gouden Eeuw van bloeiende Nederlandse industrie was in het begin der 19e eeuw tot zeer sterk verval geraakt. Z.M. Koning Willem I heeft het initiatief genomen deze te doen herleven en daartoe, evenzeer als thans nodig is, het middel van staatssteun aangegrepen. In de periode van 1830 tot 1868 heeft men het voor die tijd enorme bedrag van meer dan 80 mln gulden hieraan ten koste gelegd, van welk offer wij thans, na 100 jaar, nog steeds de niet te vermaden vruchten plukken!

De uitvoerige beschrijving van dit bewijs van durf en energie van onze voorouders kan men vinden in de „Geschiedenis der Nederlandsche Handel Maatschappij” van Dr W. M. F. Mansvelt.

Moge dit voorbeeld voor hen, die direct of zijdelings bij de beslissing omtrent de toekomst der Nederlandse vliegtuigindustrie betrokken zijn, een bijdrage leveren tot het innemen van een, voor het heden én voor een verre toekomst, verantwoord standpunt.

Amsterdam.

Ir A. J. MARX.

DE VRACHTENMARKT.

In het overzicht der vrachtenmarkt gedurende 1948¹⁾ wees ik erop, dat, ofschoon gedurende de eerste maanden van dit jaar het vrachtenpeil niet onbevredigend — zij het ook lager dan een jaar geleden — was, de vooruitzichten nochtans te onzeker waren om mij aan een prognose te wagen.

Nu van het lopende jaar acht maanden zijn verstreken, tekent zich de situatie in het rederijbedrijf, met name wat de algemene vrachtvaart betreft, duidelijker af en blijkt bij het opmaken der tussentijdse balans, dat de uitkomsten tegenvallen.

Sedert Mei jl. toch, heeft zich, aanvankelijk in slechts enkele sectoren en meer bepaaldelijk in de Noord-Atlantische vaart, tengevolge van de aanzienlijk geringere aanvoer van Amerikaanse kolen en de eveneens kleinere graanaanvoer uit het Westelijk halfrond, geleidelijk een daling van het vrachtenpeil voltrokken. De neerwaartse tendentie deed zich gedurende de volgende maanden ook in de overige sectoren gelden en won spoedig zodanig aan intensiteit, dat thans in toenemende mate schepen — en dit geldt in het bijzonder voor de minder economische kolenstokers — uit de vaart moesten worden genomen.

Zijn het vooral de met kolen gestookte schepen, die de strijd moeten opgeven, ook oliestokers en motorschepen kunnen slechts, voor zover het de meest economische typen betreft, bij de huidige vrachten met winst varen. De exploitatiekosten der eerstgenoemde categorie worden in hoge mate nadelig beïnvloed door de zo zeer gestegen prijzen der bunkerkolens, t.w. in Engeland thans ca 80/- per ton tegen circa 20/- in 1939 en in Poolse havens ca \$ 16.- tegen circa 15/- vóór de oorlog. Daarentegen zijn de stookolieprijzen dit jaar vrij belangrijk verlaagd, zij het, dat deze kortgeleden in de Amerikaanse havens met 10 dollarcenten per barrel werden verhoogd.

Duidelijk blijkt de daling der vrachten uit de navolgende voorbeelden. Bedroeg de hoogste vracht voor graan van Noord-Amerika naar het Verenigd Koninkrijk-Continent in 1948 11/6 per quarter van 480 lbs en werd in Mei jl. nog 9/6 per quarter betaald, thans kan niet meer dan 7/- per quarter worden bedongen. Vergeleken met 9/6, zoals enkele maanden geleden gold, betekent dit een vrachtderving van ruim £ 5.000 voor een 10.000 tons kolenstoker, die de uitreis in ballast maakt, d.w.z. op een rondreis van gemiddeld zes weken. Voor suiker van Cuba naar het Verenigd Koninkrijk, waarvoor in Mei jl. nog 66/- per ton werd betaald, bedraagt de vracht thans 52/6. Voor gemengde ladingen graan en hout van de Westkust van Noord-Amerika naar het Verenigd Koninkrijk daalde de vracht van 80/- tot 57/6, met vrij laden en lossen, terwijl voor graan van West-Australië — hoogste vracht verleden jaar 110/- — thans minder dan de helft, t.w. 50/-, voor ladingen gestorte tarwe van West-Australië naar het Verenigd Koninkrijk wordt betaald. De vrachten naar en van de Middellandse Zee — om dichter bij huis te blijven — hebben zich al evenmin aan de algemene scherpe daling kunnen onttrekken. Uitgaand is bijv. de vracht voor kolen van Rotterdam naar West-Italië van 21/6 tot 19/- teruggelopen; thuiskomend daalde bijv. de ertsvracht van Bona naar het Verenigd Koninkrijk van 27/6 tot 23/6 en van Huelva — hoogste vracht verleden jaar 31/- tot 22/- naar de

¹⁾ Zie: „E.-S.B.” van 23 Maart 1949, blz. 231.

Westkust van Engeland resp. 19/3 naar Antwerpen.

In het begin van het jaar voerden in het bijzonder Frankrijk en Italië op vrij grote schaal Amerikaanse kolen aan, terwijl de Engelse Regering regelmatig belangstelling toonde voor ruimte van Australië, Noord-Amerika en Canada, in verband met haar graanaankopen aldaar. Voorts was er een vrij levendige vraag van de zijde der lijnrederijen voor extra scheepsruimte op timecharter-basis. Kon de vrachtenmarkt dan ook stabiel worden genoemd, thans is de situatie fundamenteel gewijzigd. De Engelse graanvoorraden zijn ruim, zodat er voorshands voor de Engelse Regering geen aanleiding bestaat, voor nieuwe aanvoer op enigszins ruime schaal, tonnage te bevrachten. Het grootste gedeelte der gedurende de laatste maanden voor rekening der Engelse Regering aangevoerde granen was dan ook voor Duitsland bestemd.

De graanuitvoer van Australië naar India stagneerde enerzijds als gevolg van de mijnwerkersstaking in Australië, met haar terugslag op vrijwel alle geleidingen van 's lands economie, anderzijds door de ernstige congestie in verschillende havens in India, waarvan de scheepvaart aanzienlijke vertraging en groot nadeel ondervindt. Het einde der Australische mijnwerkersstaking neemt althans een der factoren, die de graanuitvoer van Australië belemmerden, weg en een hervatting der graanverscheppingen naar India ligt dan ook in de lijn der verwachting. Minder gemakkelijk zal het overigens zijn voldoende emplooi van India te secureren. Het in ballast van India naar Griekenland dirigeren van verschillende Griekse schepen, teneinde na aankomst daar te lande te worden opgelegd, demonstreert het gebrek aan emplooi na lossing in India.

De uitvoer van kolen van Amerika naar Europa is als gevolg van de toenemende Europese productie aanzienlijk teruggelopen. Hiermede is een weliswaar tijdelijke, maar niettemin welkome, steun aan de markt onttrokken, zij het, dat dit tevens de terugkeer naar meer normale verhoudingen betekent.

De Laplata-markt, weleer van welhaast centrale betekenis en barometer voor de algemene tendens op de vrachtenmarkt, is slechts een schaduw van vroeger. De uitvoer van graan naar Europa is zo zeer ingekrompen, dat de lijndiensten zeer wél in staat zijn de beschikbare hoeveelheden te vervoeren. Bevrachting van complete ladingen komt dan ook slechts in beperkte omvang voor en heeft, wat Engeland betreft, sedert het eindigen der zgn. Andes-overeenkomst geheel opgehouden. Afgewacht dient in welke mate de nieuwe handelsovereenkomst tussen de Engelse en Argentijnse Regeringen tot een hervatting op enigszins ruime schaal van complete ladingen zal leiden. Werd in 1948 een hoogste vracht van \$ 15,25 van Argentinië naar Rotterdam/Antwerpen en 86/6 per ton naar het Verenigd Koninkrijk betaald, thans bedraagt de vracht naar Rotterdam/Antwerpen slechts 46/- à 47/- per ton.

Op de verminderde belangstelling voor bevrachtingen op timecharter-basis wees ik reeds. Vergeleken met enkele maanden geleden zijn de vrachten, thans ca 11/- per ton draagvermogen per maand voor kolen-, ca 13/6, voor oliestokers en ca 15/6 voor motorschepen, rond 5/- per ton draagvermogen per maand gedaald.

De weinig gunstige tendens leidt in toenemende mate tot het tijdelijk uit de vaart nemen van schepen voor de algemene vrachtaart. Zo waren bijv. op 10 Augustus-jl. in de havens Piraeus, Syra, Chios en Inoussai 34 en in buitenlandse havens 5 Griekse schepen, t.w. in totaal 39 schepen met een inhoud van 125.723 br. reg. tons, opgelegd. Hieronder waren 3 tankers metende 21.217. tons en 21 schepen voor de grote vrachtaart met een inhoud van 89.868 tons. Dit aantal zal na aankomst in de thuishaven van thans gedeeltelijk in ballast naar Griekenland onderweg zijnde schepen een vermeerdering ondergaan. Hetzelfde verschijnsel doet zich in Noorwegen voor, zij het, dat hier de tot dusver opgelegde tonnage hoofdzakelijk tankers en schepen van kleiner type voor de Europese vaart geldt.

Ook in Engeland houdt men rekening met het opleggen van transpacheposten, waarmede bij de huisreizen vrachten en hoge exploitatiekosten geen sluitende reisrekening — om van reisoverschotten niet te spreken — kan worden verkregen en de uitkomsten veeleer een stijgend tekort tonen.

Tankvaart.

Aanzienlijk groter is het aantal opgelegde tankers, nl. 1.483.000 tons onder Noord- en Zuid-Amerikaanse en 138.000 tons onder Europese vlag. Veelzeggend is, dat kortelings zelfs de zo juist door de werf afgeleverde nieuwe Noorse tanker „Nordhem” onmiddellijk werd opgelegd. Sedertdien volgden o.a. de reeds in de vaart zijnde Noorse tankers „Potter II” en „Gundine”, elk van 10.000 tons draagvermogen. Desgevraagd verklaarden de betreffende rederijen: „We cannot meet current expenses and repaying loans is out of the question”. In de Amerikaanse kustvaart zijn de vrachten gedaald tot 55 à 60 pCt beneden U.S.M.C.-schaalvrachten en het is dan ook begrijpelijk, dat meer dan honderd, d.w.z. rond één vijfde deel der particuliere Amerikaanse tankers uit de vaart zijn genomen. Los van het gebrek aan emplooi, vormt vrachtbetaling in U.S.-dollars bij de bevrachting van Amerikaanse tankers, met name naar Europa, een extra moeilijkheid. Elders, d.w.z. van de Perzische Golf, Caraïbische Zee enz. bewegen de vrachten zich mede op zeer laag peil. Hoewel geen volstreckte maatstaf, is het aanbod van ruimte voor een schone lading van de Gulf naar het Continent op basis van M.O.T.-schaalvracht minus 50 pCt niettemin typerend. Het getij op de tankvrachtenmarkt is dan ook, vergeleken met 1947 en begin 1948 volkomen gekanterd. Overigens dient erop gewezen, dat een groot aantal tankschepen tijdens de hausse op de tankvrachtenmarkt tegen de toen geldende, alleszins lonende cijfers op timecharter voor een reeks van jaren, dan wel voor achtereenvolgende reizen gedurende 24/36 maanden, werd bevracht. Het zijn dus die rederijen, die er destijds de voorkeur aan gaven het risico van de markt te lopen, die zich thans voor het alternatief, opleggen of met verlies varen, zien geplaatst.

In sommige kringen houdt men rekening met de mogelijkheid ener uitbreiding van de vraag naar ruimte en stijgende vrachten op de algemene vrachtenmarkt in het najaar, d.w.z., men hoopt op de normaliter gebruikelijke herfstopleving. Vooralsnog zijn er overigens geen bepaalde aanwijzingen in deze richting. De algemene, scherpe en voortgezette daling der vrachten — ik citeerde slechts enkele voorbeelden, die met tal van andere kunnen worden aangevuld — geldt niet slechts voor spoedig beschikbare ruimte, maar bijv. evenzeer voor October belading.

De weinig stabiele toestand op economisch-monetair gebied, de zich steeds duidelijker aftekenende armoede, onvermijdelijk gevolg van de jarenlange kapitaalvernietiging op grote schaal, die leidt tot een toenemend streven naar autarkie, het bilateralisme, dat een terugkeer tot vrije uitwisseling van goederen en diensten belemmert, het dollartekort e tutti quanti, leiden onvermijdelijk tot een steeds grotere beperking van het vrije ruilverkeer, dat nochtans de basis is van een normaal functionerend en lonend scheepvaartbedrijf. Reeds eerder wees ik erop, dat de toekomst zal leren of en in hoeverre de ontegenzeggelijk grote bedrijfsoverschotten in de scheepvaart gedurende de eerste jaren na de oorlog al dan niet reëel zullen blijken te zijn geweest. Wat de naaste toekomst ook brengen moge, een verbetering, dan wel een voortgezette daling van het vrachtenpeil, de resultaten van de algemene vrachtaart zullen dit jaar ongetwijfeld bij die van 1948 ten achter blijven. De exploitatiekosten, goedgeels door een drietal factoren beheerst, tonen immers vooralsnog generlei neiging tot dalen. Een uitzondering slechts dient, zoals reeds vermeld, te worden gemaakt, nl. voor de prijzen der stookolie. Kort samengevat zijn de drie factoren, die het evenwicht tussen baten en lasten verstoren: de hoge bouw-

prijzen, de sterk gestegen onkosten en het oponthoud in tal van laad- en loshavens.

De hoge bouwkosten impliceren hoger afschrijvingen en rente op het zoveel grotere, te investeren kapitaal en drukken als zodanig op de exploitatierekening. Typerend voor de huidige situatie is de mededeling van de voorzitter der United Molasses Company Ltd ter gelegenheid van de jongste jaarvergadering dezer onderneming, nl. dat de uiteindelijke bouwkosten van elf tankers de aanvankelijke raming met meer dan £ 1,25 mln overschrijden.

De stijging der onkosten geldt alle samenstellende posten der reisrekening, t.w. gages, brandstof, proviand, dek- en machinekamerbehoeften, assurantie, havenkosten, reparaties etc. Door oponthoud in laad- en loshavens, bovendien nog vaak geaccentueerd door plotseling uitbrekende stakingen, gaat het voordeel van groter vaarsnelheid maar al te vaak verloren. In feite is de toestand thans zó, dat, in tegenstelling met vóór de oorlog, gemiddeld met meer ligdan vaardagen moet worden gerekend. Het gevolg is, dat de rondreis dienovereenkomstig langer duurt, hetgeen de reisresultaten uiteraard nadelig beïnvloedt.

Is de stemming op de vrachtenmarkt al weinig opgewekt, de onmiddellijke vooruitzichten voor de algemene vracht- en tankvaart kunnen evenmin rooskleurig worden genoemd.

Terugkeer van meer stabiele economisch-monetaire verhoudingen, uitbreiding van de wereldhandel, ruime ontplooiing van het particulier initiatief, dat thans door een veelheid van beperkingen maar al te zeer wordt uitgeschakeld en aanpassing der bouw- en exploitatiekosten aan de winstcapaciteit der bedrijfsmiddelen, ziedaar enkele der primaire voorwaarden, die moeten worden vervuld, vooraleer van een in waarheid welvarend scheepvaartbedrijf sprake zal kunnen zijn.

* *

Sedert het schrijven van dit overzicht heeft de devaluatie van het pond sterling zich voltrokken. Het gevolg is allereerst, dat de onkosten in dollarhavens zwaarder gaan drukken op de reizen, welker vracht op sterlingbasis wordt afgerekend (graan van de Oost- en Westkust van Noord-Amerika, etc.). Verder zijn als onmiddellijk gevolg van de devaluatie van het pond de prijzen van stook-, diesel- en gasolie in de sterling-bunkerhavens der Shell Petroleum Company aanzienlijk verhoogd, t.w. met resp. 31/-, 49/- en 60/- per ton. Zoals de Voorzitter der Chamber of Shipping dezer dagen reeds opmerkte betekent deze prijsstijging voor een oliestoker een meerdere uitgaaf van £ 2.000 op de reis van het Verenigd Koninkrijk naar Sydney.

De Engelse regeringsvrachten voor graan van de Oostkust van Noord-Amerika en de Golf en van de Westkust van Noord-Amerika zijn inmiddels met resp. 1/- per quarter van 480 lbs en 6/3 per ton verhoogd.

Het verder beloop der vrachtenmarkt hangt uiteraard geheel af van de verdere ontwikkeling van de overzeese handel. Wordt de devaluatie gevolgd door maatregelen, welke een vrije(r) uitwisseling van goederen en diensten bevorderen, dan zijn officiële vrachtverhogingen overbodig en zorgt de wet van vraag en aanbod automatisch voor een juiste aanpassing. De eerstvolgende maanden zullen leren of en in hoever dit „ideaal” van elke ondernemer zal worden verwezenlijkt.

Rotterdam.

C. VERMEY.

DE POSITIE VAN DE LANDBOUW IN DE CHILEENSE ECONOMIE.

Inleiding.

De Chileense economie wordt gekenmerkt door een klein nationaal inkomen en door een grote afhankelijkheid van buitenlandse invloeden. De export van koper

en salpêter is de dominerende bron van inkomsten en zodoende is de gehele Chileense volkshuishouding zeer kwetsbaar. Van de totale waarde van de Chileense uitvoer in het jaar 1947 van 1.356 mln goudpesos werd niet minder dan 80 pCt opgebracht door de export van koper en salpeter. Bovendien keert 25 à 30 pCt van de waarde van de door de grote mijnbouw uitgevoerde producten niet naar Chili terug, daar de mijnen zich vooral in buitenlands bezit bevinden.

Jaar	Uitvoer		Invoer	
	in miljoenen goudpesos van 6 d.	in tonnen van 1.000 kg	in miljoenen goudpesos van 6 d.	in tonnen van 1.000 kg
1938	683	4.228.000	502	1.422.000
1947	1.356	4.279.000	1.307	1.954.000
1948	1.114	3.532.000	954	1.828.000

Het geringe nationale inkomen vindt zijn oorzaak in het feit, dat de toeneming van het productievermogen door middel van de realisering van reproductieve beleggingen, onvoldoende is geweest om in grotere mate dan thans het geval was, diensten en inkomsten ter beschikking van de bevolking te stellen. Volgens opgave van de „Corporación de Fomento de la Producción”¹⁾ bedroeg de kapitaalinvestering slechts 5 pCt van het nationaal inkomen, zodat dus 95 pCt daarvan werd bestemd voor consumptiedoelinden. Het is de taak en tevens de ernstige bedoeling van genoemde „Corporatie ter bevordering van de productie”, om de Chileense volkshuishouding o.a. via een rationele industrialisatie, uitbreiding van krachtstations voor electriciteitsopwekking, het delven van ruwe olie en ijzer, huizenbouw en via openbare werken, een hechtere basis te geven.

Het is niet de bedoeling in dit artikel bij laatstgenoemde problemen stil te staan, doch wel om het licht te werpen op de onevenwichtige ontwikkeling van de Chileense landbouw in de afgelopen vijftig jaren.

De ontwikkeling van de Chileense landbouw.

Tot het einde van de 19e eeuw vormde de landbouw nog de belangrijkste bron van inkomsten in Chili. Sedertdien heeft de landbouw zich nauwelijks ontwikkeld, terwijl mijnbouw en industrie zich opmerkelijk hebben ontplooid. In de laatste twaalf jaren is zulks vooral sterk tot uiting gekomen. Terwijl in die jaren de productie van de bouwnijverheid met 61,5 pCt toenam, die van de mijnbouw met 25,5 pCt en die van de industrie met 63 pCt, vertoonde die van de landbouw slechts een toeneming met 12,7 pCt. Deze onevenwichtigheid in de ontwikkeling van de Chileense economie, waarbij de landbouw achterbleef, heeft reeds ernstige repercussies gehad.

In de eerste plaats bleek de Chileense landbouw niet in staat om de groeiende industrie van voldoende grondstoffen te voorzien, waardoor het inflationistisch proces in de hand werd gewerkt. Bovendien bleek de toenemende bevolking²⁾ in steeds mindere mate te kunnen worden gevoed uit de nationale productie, hetgeen andermaal een ongewenste prijsstijging van het voedselpakket bevorderde. Een ander ernstig Chileens probleem in verband met zijn landbouw vindt men in het feit, dat deze relatief veel te veel mensen opeist voor zijn overigens lage productie, nl. 33,5 pCt van de werkende bevolking brengt slechts 15,8 pCt van het nationaal inkomen op. De industrie daarentegen, die slechts 17 pCt van de bevolking te werk stelt, brengt 19,8 pCt van het nationaal inkomen op. De industrie-arbeider produceert dus een opmerkelijk veelvoud van de agrarische arbeider.

De lonen, die in het jaar 1938 in de landbouw werden betaald, bedroegen in totaal 19,6 pCt van de in totaal uitbetaalde lonen in het land, doch in het jaar 1947 nog slechts 13,7 pCt.

¹⁾ Een overkoepelend overheidslichaam, dat in 1939 werd opgericht, met het doel de activiteit op het gebied van pogingen tot uitbreiding van de nationale productie te coördineren.

²⁾ Thans een reële bevolkingsaanwas van 70.000 zielen per jaar.

Landarbeiderslonen¹⁾.

(in miljoenen pesos).

Jaar	totale lonen	totale land- arbeiderslonen	pCt
1938	1.853	363	19,6
1939	2.089	407	19,5
1940	2.579	479	18,6
1941	3.064	593	19,3
1942	3.602	661	18,4
1943	4.165	718	17,2
1944	4.865	755	15,5
1945	5.767	871	15,1
1946	6.826	1.003	14,7
1947	8.532	1.167	13,7

¹⁾ Ontleend aan het jaarverslag van de „Verplichte verzekeringskas”.

Echter, terwijl in de Verenigde Staten slechts 17 pCt van de bevolking in de landbouw werkzaam is en in Argentinië 19 pCt, bedraagt dit percentage in Chili 33,5.

Chileense oogst¹⁾.

(in tonnen van 1.000 kg.)

Product	1943	1944	1945	1946	1947	1948
Tarwe	856.300	993.600	921.300	904.500	899.000	1.071.200
Gerst	72.900	74.600	84.000	69.100	91.700	107.300
Haver	77.600	114.400	101.000	64.500	70.100	72.200
Rogge	6.100	6.100	6.000	3.600	4.400	4.800
Bonen	70.000	76.900	76.600	64.600	77.200	73.200
Mais	69.300	71.100	57.100	60.600	66.800	74.200
Aardappelen	511.900	414.100	444.300	634.600	523.600	557.000
Erwten	20.100	18.600	16.200	11.300	13.000	15.300
Carbanzos	4.400	3.500	4.600	3.800	4.000	6.700
Linzen	3.400	9.400	13.400	13.300	18.800	18.500

¹⁾ Gegevens van de „Dirección General de Estadística”.Index agrarische productie¹⁾.

(1936-'38 = 100).

Rubriek	1936	1940	1944	1948
Granen	101,2	102,9	130,4	131,9
Tuinbouwproducten en zuivel	80,2	107,7	94,8	115,0
Tabak	99,7	141,5	140,4	86,9
Hout	139,3	113,1	128,3	117,2
Slachtvee	105,4	116,1	125,8	105,2
Index agrarische productie	99,6	115,5	125,5	112,7

¹⁾ Gegevens van de „Dirección General de Estadística”.

Oorzaken van de onbevredigende ontwikkeling van de Chileense landbouw.

Laat ons thans allereerst naar de oorzaak zoeken van de relatief zeer onbevredigende ontwikkeling van de Chileense agrarische productie in de 20e eeuw. Wij moeten dan vóór andere de volgende factoren noemen:

1. *De ongunstige geografische ligging van Chili.* Chili, aan de Westkust van Zuid-Amerika gelegen, tussen 17°, 33¹ en 36°32¹ Z.B., heeft een kustlijn van 4.200 km, doch de breedte fluctueert slechts van 100 tot 350 km. In het Westen wordt het begrensd door de Stille Zuidzee en in het Oosten door de onherbergzame Andes-bergketen. Het is ruim 22 maal zo groot als Nederland. Slechts 26,32 pCt van de totale oppervlakte van Chili komt in aanmerking voor bebouwing. De resterende 73,68 pCt worden voor 16,69 pCt in beslag genomen door bosgrond en voor 56,99 pCt door woeste grond.

2. *Onvoldoende exploitatie van de bodemrijkdom en onvoldoende mechanisatie.*

Van de totale oppervlakte, die productief zou kunnen zijn, nl. in totaal 19.522.227 ha, wordt thans slechts 2.368.984, d.i. 12,13 pCt, bebouwd. De resterende 87,87 pCt bestaat voor 19,84 pCt uit land, dat in het geheel niet wordt geëxploiteerd en voor 68,03 pCt uit land met ongecultiveerd natuurgewas bedekt.

Ernstiger is evenwel, dat zelfs van de 2.368.984 ha, die thans dan wel worden bebouwd met gewassen, slechts 600.000 ha, d.i. 25,3 pCt, worden geëxploiteerd met behulp van een tractor (op basis van 1 tractor op 150 ha). De dan weer resterende 1.768.984 ha worden uitsluitend bewerkt met behulp van ossen en paarden (450.000 ossen; 50.000 paarden). Om deze informatie volledig te maken, moge worden opgemerkt, dat in het jaar 1948 in totaal slechts 4.000 tractoren in Chili aanwezig waren om de 6.241.905 in exploitatie gebrachte hectaren te bewerken,

of ook 1 tractor op elke 1.560 ha. In de Verenigde Staten hebben de boeren gemiddeld 1 tractor op elke 45,5 ha en in Engeland 1 tractor op elke 73 ha.

3. *Achterlijke bedrijfsmethoden* als gevolg van een onvoldoende scholing van de agrarische producent en een vrijwel geheel ontbreken van technische voorlichting.

4. *Het ontbreken van verkeersmiddelen en opslagruimte.*

De nadelige gevolgen van de ongunstige geografische ligging van Chili (zie sub 1) zouden nog enigszins kunnen worden gecompenseerd, indien dit land zou beschikken over voldoende verkeersmiddelen en over bruikbare verkeerswegen. Beide ontbreken in hoge mate. Tevens is nauwelijks sprake van enige opslagruimte.

De agrarische productie in vergelijking met het binnenlands verbruik.

Kan men het er dus over eens zijn, dat de Chileenen zich inderdaad voor bijzondere moeilijkheden zien gesteld bij het tot ontwikkeling brengen van hun agrarische productie, dan blijft toch het feit, dat daaraan niet die aandacht wordt geschonken die gewenst is, gezien de eenzijdigheid van de Chileense economie, doch tevens gezien het zich nog ver af bevinden van „freedom of want” van zijn bevolking wat betreft zelfs de meest elementaire voedingsmiddelen.

Prof. Dr Julio V. Santa Maria, hoogleraar in de voedingsleer aan de medische faculteit van de Universiteit in Santiago de Chile, heeft een studie gemaakt van het probleem in hoeverre de Chileense agrarische productie bijdraagt in het dagelijks rantsoen van de Chileense consument en tevens berekend hoeveel deze daarbij tekort komt.

Belangrijkste voedingsmiddelen beschikbaar uit eigen productie in vergelijking met het gewenst geachte rantsoen.

Product	Beschikbaar per inw. per jaar ¹⁾	Wenselijk per inw. per jaar ²⁾	Wenselijk totale land ²⁾
Melk	95 ltr	150 ltr	855 mln ltr
Eieren	37 stuks	104 stuks	595 „ stuks
Dierlijke eiwitten	49 kg	99,8 kg	561 „ ton
35 pCt rund- vlees	25,9 „	32,3 „	155 „ „
30 pCt vis	7,3 „	27,5 „	150 „ „
16 pCt schapen- vlees	7,4 „	17,6 „	100 „ „
12 pCt varkens- vlees	5,2 „	13,2 „	100 „ „
7 pCt pluimvee en wild	3,2 „	9,2 „	50 „ „
Aardappelen	74,0 „	130 „	745 „ „
Groenten	53,4 „	110 „	630 „ „
Vruchten	42,5 „	54 „	310 „ „
Peulvruchten	9,3 „	21,5 „	112,5 „ „
Suiker	25 „	15 à 20 kg	85,5-114 „ „
Olïen en vetten	3,4 „	11 à 15 kg	78 - 85 „ „
Granen	168,7 „	137,5 à 167,5 kg	781-912 „ „

¹⁾ Publicatie F.A.O. N 48 CO—2-71; Juli 1948.²⁾ Volgens schatting van de medici Miranda René, Riquelme Alfredo, Segovia Natividad en Santa Maria Julio.

Melk: Zoals in alle Zuid-Amerikaanse landen bestaat er ook in Chili een opmerkelijke onderconsumptie aan het in fysiologisch opzicht zo volwaardige en belangrijke voedingsmiddel: melk.

Hoewel de melkproductie langzaam toeneemt, was de totale Chileense productie in de laatste tien jaren gemiddeld niet groter dan 450 mln liter bij een berekende behoefte van 855 mln liter. Per hoofd van de bevolking komen 95 liter melk per jaar ter beschikking. Meer dan de helft daarvan wordt verwerkt tot kaas en boter, zodat als consumptiemelk slechts 45 liter per jaar per hoofd overblijft, overeenkomende met slechts $\frac{1}{8}$ liter per dag.

Eieren: Gemiddeld komt op basis van de huidige productie 1 ei per hoofd per week ter beschikking. De prijs is daardoor zeer hoog en slechts de goed gesitueerden kunnen zich de weelde veroorloven om eieren te nuttigen.

Dierlijke eiwitten: Zoals uit bovenstaande tabel blijkt, bestaat er in Chili tevens een groot tekort aan dierlijke eiwitten. Slachtvee wordt in grote getale geïmporteerd uit Argentinië. De vleesproductie ware zeer wel sterk op te

voeren³⁾, terwijl de visrijkdom van de Pacific, Chili zeker de mogelijkheid geeft om het tekort aan dierlijke eiwitten in veel sterkere mate dan thans het geval is, uit eigen productie te dekken.

Aardappelen, groenten en vruchten: Het ware zeer wel mogelijk om via een stimulering van de productie bij betere distributiemogelijkheden (wegen, vervoermiddelen e.d.) de physiologische behoefte geheel te dekken.

Peulvruchten: Gemiddeld produceert Chili 110.000 ton peulvruchten per jaar. Deze productie is voldoende om de physiologische behoefte 21,5 kg per jaar per hoofd te leveren. Echter, als gevolg van de export van peulvruchten, ziet men in Chili, dat de consumptie daarvan een deficit van 130 pCt vertoont. In het jaar 1947 exporteerde Chili niet minder dan 49.700 ton bonen, erwten en linzen. Opmerkelijk is, dat de Chileenen ook weinig belangstelling hebben voor de consumptie van peulvruchten.

Suiker: Chili importeerde in de laatste vijf jaren gemiddeld ongeveer 150.000 ton suiker per jaar bij een consumptiebehoefte van 115.000 ton. Chili zou wel voldoende suikerbieten kunnen verbouwen om althans een aanzienlijk gedeelte van zijn suikerbehoefte uit eigen productie te dekken. Hierover werd in de laatste jaren zeer veel gesproken en gestudeerd, doch tot nu toe zonder tastbaar resultaat. Peruaanse rietsuikerexportbelangen spelen een dominerende rol in deze.

Oliën en vetten: Met import en eigen productie bereikt men in Chili slechts een consumptie van ca 3 liter plantaardige olie per hoofd per jaar, welke uitermate gering moet worden geacht, gezien de gewoonte in deze landen om te koken en te bakken in spijsolie.

Ook de boterconsumptie is uiterst gering, daar de boterprijs te hoog is voor het budget van de grote massa. De kwaliteit van de Chileense margarine is gemiddeld voortreffelijk, doch de productie van dit artikel ondubbetekenend. De productie van plantaardige oliën — vooral die van zonnebloemolie — neemt in de laatste drie jaren sterk toe in Chili.

Granen: In het gemiddelde Chileense dieet leveren de granen ca 50 pCt van de totale calorische waarde daarvan. Tarwe is de belangrijkste graansoort; de physiologische behoefte daaraan wordt berekend op gem. 800.000 ton per jaar, terwijl de totale behoefte aan granen op 850.000 ton wordt geschat.

In de laatste vijf jaren kwam in Chili uit eigen productie gemiddeld 865.000 ton ter beschikking. Als gevolg van grote tekorten in de andere sectoren van wat men zou kunnen noemen het rationele dieet kon de vraag naar meelspijzen ter dekking van het deficit in de calorische behoefte niet worden bevredigd.

De graanconsumptie per hoofd per dag kan in Chili worden berekend op ca 460 gr. per dag, of ook ca 170 kg per jaar. De Chileense tarweproductie ware nog sterk op te voeren via een betere zaaizaadselectie, een betere bedrijfsvoering en een doelmatiger verzamelende functie van de binnenlandse handel.

Maatregelen ter verbetering van de Chileense landbouw.

De positie van de Chileense landbouw moet dus onbevredigend worden genoemd, zowel als zodanig als wat betreft de invloed daarvan op de totale economische ontwikkeling van het land. De vraag is derhalve, welke maatregelen worden genomen om deze situatie ten gunste te wijzigen.

Over de wenselijkheid van de te nemen maatregelen wordt — zoals trouwens in geheel Latijns Amerika — veel gesproken en geschreven en daarom is het wellicht juist na te gaan, wat werkelijk tot stand werd gebracht. Met de eerder gereleveerde ongunstige verhouding tussen het aandeel van de landbouwproductie in het nationaal

inkomen (19,8 pCt) en het hoge percentage van de landbouwende bevolking (33,5 pCt) voor ogen, heeft men gemeend niet beter te kunnen doen dan de mechanisatie met kracht te bevorderen.

Reeds in het jaar 1939 ontwierp de „Corporación de Fomento” een Agrarisch Plan, waarin in de eerste plaats aandacht werd geschonken aan de noodzaak tot mechanisatie. Men meende deze aanmerkelijk te kunnen bevorderen door:

a. import van doelmatige landbouwmachines⁴⁾ en -werktuigen en door credietverlening bij de verkoop aan de boeren;

b. het organiseren van „servicios agrícolas mecanizadas”, of ook mobiele landbouwmachine-eenheden, die ten dienste van de bedrijven tegen zo laag mogelijke vergoeding zouden ploegen, eggen, scheuren, zaaïen enz.;

c. fabricage van landbouwmachines in eigen land.

Op deze wijze trachtte men dus van officiële zijde, om door middel van mechanisatie van de landbouw de bebouwde oppervlakte te vergroten, de productiekosten te verlagen en zodoende de levensstandaard van de Chileense plattelanders te verhogen. Dat deze maatregelen geen overbodige luxe betekenden, moge wel blijken uit het feit, dat men in Chili gemiddeld 160 manuren nodig heeft om 1 ha tarwe te verbouwen tegen slechts 30 manuren in de Verenigde Staten. In Chili heeft men 7-man-werkosdagen nodig om 1 ha grond te ploegen, te eggen en zaaiklaar te maken; een middelzware tractor daarentegen doet dit werk in nauwelijks 5½ uur.

Deze enkele praktijkvoorbeelden bewijzen duidelijk, dat heel wat arbeidskrachten ten Chileense plattelande zouden kunnen worden gemist, terwijl tevens ca 500.000 ha bouwgrond ter beschikking zou komen, indien tractoren de ossen zouden vervangen. Aldus zou het loonpeil voor de Chileense arbeider aanmerkelijk worden verhoogd, met weer alle goede gevolgen van dien op sociaal en economisch gebied.

De gunstige conjunctuur voor koper vlak voor en gedurende de tweede wereldoorlog en die voor salpeter in de jaren nadien hebben Chili in de gelegenheid gesteld om sedert 1940 de import van landbouwwerktuigen en -machines te versnellen en zodoende tevens zijn mechanisatieplan te bevorderen. In het voorjaar van 1946 werd de „Servicio de Equipos Agrícolas Mecanizadas” (Seam) van de „Corporación de Fomento” opgericht, met als opdracht, om met alle middelen de mechanisatie van de Chileense landbouw te bevorderen. De „Seam” heeft sedert zijn oprichting reeds prachtig werk verricht en duizenden hectaren werden door zijn tractor-squads bewerkt, de boer aldus in staat stellend om zijn ossen te verkopen en meer grond onder de ploeg te brengen.

De „Seam” beschikt thans over: 207 zware tractoren met volledige supplementen, ploegen, eggen e.d., 180 lichte tractoren, eveneens met toebehoren, 20 stuks ontstronkingsmateriaal⁵⁾ en 4 stuks begreppelingsmateriaal; hieraan wordt nog steeds nieuw materiaal toegevoegd. Deze dienst heeft in de landbouwstroken — tussen Coquimbo en Osorno — bijkantoren, vanwaar uit de „hulpploegen” hun goede werk verrichten. Tevens worden gratis cursussen gegeven aan de boeren en vooral aan hun zoons in landbouwwerktuigkunde en in de praktische behandeling van landbouwmachines, dorsmachines enz. Interessant is hierbij op te merken, dat het Leger technici afstaat om deze cursussen te geven.

⁴⁾ Sedert het jaar 1939 werd door de Afdeling Landbouwwerktuigen van het Chileense Ministerie van Landbouw controle uitgeoefend op de aard van landbouwmachines, die werden geïmporteerd, zodoende dus de doelmatigheid van het totale machinepark bevorderend.

⁵⁾ In de belangrijkste Chileense landbouwstreek ten Zuiden van Santiago de Chile bevonden — en bevinden zich nog — gematigde oerwouden. Teneinde bouwland te winnen, moet dus bos worden gekapt. De stronken pleegt men te branden tot op de wortel, doch dan blijven deze toch nog een obstakel bij de bewerking van de grond. De „Seam” levert de werktuigen en specialisten voor het ontstronken.

³⁾ Zie mijn artikel: „Chileens plan tot verminderde afhankelijkheid van de import van Argentijns vee” in „Landbouwwereldnieuws” van 1 April 1949, No. 7.

Over het jaar 1947-'48 besteedde de „Seam” via haar hulpploegen ten bate van de landbouwers in totaal ruim 30 mln pesos, als volgt verdeeld: ploegen 18.506.798 pesos, combines 6.329.488 pesos, ontstronken 4.180.271 pesos en begreppelen 1.031.891 pesos.

Vastgesteld mag dus worden, dat wel maatregelen worden genomen ter modernisering van de Chileense landbouw, vooral door middel van een door de Overheid gestimuleerde mechanisatie.

Conclusie.

De Chileense landbouw is in zijn ontwikkeling in de 20e eeuw zeer achtergebleven. De toch reeds eenzijdig gerichte en sterk van buitenlandse invloeden afhankelijke Chileense economie ondervindt van de onharmonische ontwikkeling van industrie, mijnbouw enerzijds en de landbouw anderzijds, nadelige gevolgen. De geldcirculatie staat in ongunstige verhouding tot de productie en invoer van goederen.

Hoewel door middel van een door de Overheid gestimuleerde mechanisatie van de landbouw in de laatste jaren enige verbetering valt waar te nemen, zullen drastische maatregelen moeten worden genomen om de Chileense landbouw in staat te stellen de eigen bevolking rationeel te voeden en de zich sterk ontwikkelende industrie van voldoende grondstoffen te voorzien.

De situatie van de landbouw in de Chileense economie bevordert het inflatoire proces, dat deze andermaal bedreigt.

Buenos Aires.

Dr R. L. BEUKENKAMP.

INGEZONDEN STUK.

HET NEDERLANDS BOUWKASBEDRIJF EN HET RENDEMENT BIJ NIEUWBOUW.

De heer K. B. van Steenwijk, te Utrecht, schrijft ons:

Met belangstelling heb ik kennisgenomen van het artikel onder bovenstaande titel van Prof. Dr C. Campagne in „E.-S.B.” van 24 Augustus jl.

Dit artikel geeft mij aanleiding tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Onder het gedeelte „Rendement bij nieuwbouw” lees ik, dat uit becijferingen is gebleken, dat het rendement bij zelffinanciering $4\frac{1}{2}$ pCt is, terwijl in de gevallen, waarbij de bouwer gebruik moet maken van eerste en tweede hypotheek het rendement van zijn geïnvesteerde geld $4\frac{1}{2}$ pCt wordt. Wordt verondersteld, dat de werkelijke stichtingskosten 10 pCt hoger zijn dan de genormeerde, dan worden deze percentages resp. $3\frac{1}{2}$ en 3. Zonder nadere gegevens is niet na te gaan van welke becijferingen deze percentages de uitkomsten zijn. Ter verduidelijking van het betoog zou ik het op prijs stellen, indien deze becijferingen werden gepubliceerd.

In de vierde alinea van het gedeelte „Hypothecair crediet” is de rijksbijdrage gesteld op 50 pCt. Op grond van welke gegevens kan dit percentage enigszins aannemelijk worden gemaakt? Vrij algemeen wordt de verhouding tussen rendabele en onrendabele bouwkosten gesteld op 1:2 of hoogstens op 2:3.

In de zesde alinea zal, in de zinsnede „in het extreme geval, dat de netto-huurverhoging volgens de regeling over 40 jaar gekapitaliseerd op $4\frac{1}{2}$ pCt basis aequivaert met de toeneming der onrendabele bouwkosten” enz., het woord „toeneming” moeten worden gelezen als „afnemning”.

In het gedeelte „Bouwkashypotheek” worden in de tweede alinea de rendabele stichtingskosten wederom gesteld op 50 pCt van de genormeerde stichtingskosten; zonder nadere gegevens is niet aan te nemen, dat dit percentage enigszins met de werkelijkheid overeenstemt.

In het gedeelte „Het financiële systeem der bouw-kassen” worden bezwaren tegen het renteloze systeem naar voren gebracht. Bijgaand staatje werd opgesteld

met de bedoeling inzicht te verkrijgen in enige andere bezwaren. Daarbij werd uitgegaan van vijf verschillende typen renteloze bouw-kassen, in het staatje onder kolom 1 aangeduid met A, B, C, D en E. Bij deze typen treden enige factoren, die in hoofdzaak de wachttijd bepalen, in verschillende gedaanten op, te weten de contracten-productie contant, eenparig toenemend en veranderend, en de mate van extra sparen en aflossen.

Indien men spreekt over de wachttijd in het 10e boekjaar van een bouwkas, dan dient onderscheid te worden gemaakt tussen tweeërlei wachttijd, nl. de wachttijd a posteriori (kolom 2) en de wachttijd a priori (kolom 3). Met de wachttijd a priori (vooraf) is bedoeld de tijd, welke iemand, die in het 10e boekjaar *toetreedt*, nog moet sparen eer hij zijn lening krijgt; de wachttijd a posteriori (achteraf) is de tijd, welke iemand, die in het 10e boekjaar *zijn lening krijgt*, daarop heeft gewacht. Hoewel op de duur beide wachttijden elkaar benaderen en bijv. in het 35e boekjaar ongeveer gelijk zijn geworden (kolom 6), is dit in de opbouwperiode (bijv. in het 10e boekjaar) niet het geval. Nu is het juist de wachttijd a posteriori, waarmee in de propaganda wordt gewerkt, hetgeen oorzaak kan zijn van een verkeerde voorstelling van zaken. Immers de propaganda richt zich tot de nieuwe spaarders en deze hebben alleen met de wachttijd a priori te maken. Het verschil in wachttijden kan meerdere jaren zijn (zie de kolommen 2 en 3); bij bouwkas A $6\frac{1}{2}$ jaar, bij B 6 jaar en bij E zelfs $12\frac{1}{2}$ jaar.

In de propaganda wordt reclame gemaakt met de goedkoopte van het bouwkascrediet en wordt tevens beweerd dat de bouwspaarder eerder aan de geldlening toe is dan de zelfstandige spaarder. Inderdaad kan zulks het geval zijn bij de eersttoetredende deelnemers. Het is van belang na te gaan in hoeverre een gegadigde tot deze bevoorrechte groep kan behoren en wat na de aanloopperiode (bijv. in het 35e boekjaar) nieuwe deelnemers moeten verwachten, wat betreft de effectieve rente en de effectieve beleningswaarde van hun geldlening. De effectieve beleningswaarde (kolom 8) kan als volgt worden berekend: we laten een zelfstandige spaarder bij een spaarbank tegen een rente van $2\frac{1}{2}$ pCt dezelfde bedragen storten als de bouwspaarder bij de bouwkas deponeren aan sparen en kosten (entreekosten, administratiekosten, toekenningsprovisie en eventueel storting in het reservefonds); op het tijdstip, dat de bouwspaarder zijn geldlening verkrijgt van de bouwkas, neemt de zelfstandige spaarder zijn gehele spaarsaldo op en sluit voor het, aan het bouwkapitaal ontbrekende bedrag een geldlening bij een van de andere financiers van onroerend goed (hypotheekbank, levensverzekeringmaatschappij, pensioenfonds, spaarbank, boerenleenbank of particuliere geldschietter). De grootte van deze geldlening, uitgedrukt in procenten van het bouwkapitaal noemen we de effectieve beleningswaarde. Vervolgens laten we de zelfstandige spaarder ter delging van hoofdsom en jaarlijks op de schuld bij te schrijven rente dezelfde bedragen storten als de bouwspaarder, in de leentijd aan kosten en aflossingen bij de bouwkas moet betalen; als wordt gesteld, dat de zelfstandige spaarder en de bouwspaarder op hetzelfde moment van hun schuld af zijn, kan met behulp van een mensuiteiten- of annuïteitentafel het percentage der effectieve rente worden afgeleid. Deze effectieve rente (kolom 7) kan dan worden vergeleken met de normale hypotheekrente bij de andere financiers, welke thans kan worden gesteld op $3\frac{1}{2}$ à 4 pCt.

Voert men deze berekening uit naar de bij de verschillende typen bouw-kassen berekende wachttijden¹⁾, dan verkrijgen we de in kolom 7 genoemde percentages. In de gestelde gevallen is een effectief rentepercentage

¹⁾ De berekende wachttijden zijn (afgerond) ontleend aan „Het probleem van de wachttijd bij bouw-kassen”, door A. de Bruijn en Dr. Fred. Schuh (Sijthoff, Leiden). Voor de verplichtingen van de bouwspaarder werd het tarief van de „Rohyp” als grondslag aangehouden.

van $5\frac{1}{2}$ à $5\frac{3}{4}$ algemeen te noemen, hetgeen hierop neerkomt, dat de zgn. *renteloze hypotheek ongeveer anderhalf maal zo duur is als de gewone hypotheek van de zelfstandige spaarder*. Dit wil overigens niet zeggen, dat alle bouwspvaarders een gelijke effectieve rente zouden betalen; de credietprijs van alle bouwspvaarders kan verschillend zijn; bij bouwkas type B bijvoorbeeld onderscheiden we twee groepen, nl. 20 pCt van de deelnemers houdt zich aan de verplichte sparings en noteert een effectieve rente van $3\frac{3}{4}$ pCt, terwijl voor de overige 80 pCt, dat belangrijk extra spaart, de effectieve rente $6\frac{1}{4}$ pCt wordt; het gewogen gemiddelde tussen beide percentages komt weer overeen met de algemene rente van $5\frac{3}{4}$.

Uit de in kolom 8 genoteerde percentages der effectieve beleningswaarde blijkt, dat de *bouwspvaarder steeds langer moet doorsparen om de geldlening te kunnen verkrijgen dan de zelfstandige spaarder*. Terwijl de zelfstandige spaarder $\frac{1}{3}$ van de waarde van het onroerend goed spaart en dan 66 pCt hypotheek verkrijgt, moet de bouwspvaarder in het algemeen iets meer dan de helft bij elkaar sparen om 47 à 48 pCt aan hypotheek te kunnen verkrijgen. Ook hierbij kunnen weer voor- en nadelen tussen de deelnemers onderling worden opgemerkt, zoals bij B, waar de verplichte storters met 61 pCt effectieve beleningswaarde in het voordeel zijn bij de extra-storters, die slechts 42 pCt verkrijgen; hun gemiddelde sluit zich echter weer ongeveer aan bij het algemene percentage van 47 à 48.

Soortgelijke berekeningen, gemaakt ten opzichte van de aanlooperperiode, leiden tot de in de kolommen 4 en 5 genoteerde boekjaren, waarin het voordeel van de bouwspvaarder ten opzichte van de zelfstandige spaarder omslaat in een nadeel. Reeds na de eerste 2, 3 (in de gestelde gevallen ten hoogste 8) boekjaren verdwijnt dit voordeel.

Ten aanzien van de overige gepropageerde voordelen van een bouwkascontract zij in het kort nog het volgende opgemerkt.

Het recht van de bouwspvaarder, om bij nakoming van zijn spaarverplichtingen te eniger tijd een geldlening te verkrijgen, is van geen waarde, zodra is gebleken, dat met zelfstandig sparen de geldlening eerder is te verkrijgen, zoals hierboven is aangetoond.

De onopzegbaarheid der hypotheek is maar betrekkelijk, want ze is wel opzegbaar in gevallen van faillissement, wanbetaling enz.; buiten deze gevallen komt opzegging der hypotheek bij de andere financiers practisch evenmin voor.

Bij vervroegde aflossing wordt geen boete geheven; bij de andere financiers wordt vaak evenmin boete geheven; door vervroegde aflossing verhoogt de bouwspvaarder in belangrijke mate zijn credietprijs, daar de effectieve rente bij vooruitbetaling is voldaan en bij vervroegde aflossing niet wordt gerestitueerd; dit is voor de renteloze bouwkas tevens een ongelukkige omstandigheid, daar vervroegde aflossing een belangrijk wachttijdverkortend effect zou hebben voor de nog sparende deelnemers.

Het psychologisch voordeel van gebonden doelsparen: het is lang niet zeker dat het gestelde doel na een lange reeks van jaren nog even sterk wordt begeerd; de verplichtingen worden voor een lange reeks van jaren aangegaan, terwijl het uiteraard onzeker is, of de bouwspvaarder deze steeds zal kunnen nakomen; het is niet in overeenstemming met de werkelijkheid te veronderstellen, dat de spaarkracht van een individu over een lange reeks van jaren gelijk blijft. Afwijken van de verplichtingen (hetzij door minder, hetzij door meer te storten) betekent steeds een te groot nadeel. De tegenprestatie van de bouwkas tegenover het gebonden sparen van haar deelnemers is steeds vaag en de waarde ervan betrekkelijk, dubieus, of meestal nihil, hoewel de propaganda en de acquisitie voor het afsluiten van het contract veel (te veel) illusies verwekken.

Indien de wachttijd te lang wordt en een redelijke termijn gaat overschrijden, wordt uit aangetrokken vreemd geld een rentedragende overbruggingshypotheek verstrekt; het is maar zeer de vraag, of het steeds mogelijk zal zijn de geweldige kapitalen, die daarvoor nodig zijn, aan te trekken en dan nog tegen een rente, welke een normale credietprijs voor de overbruggingshypotheek mogelijk zal maken. De bouwkassen zouden toch verstandiger doen ook in dit opzicht geen illusies te wekken en de deelnemers reeds nu duidelijk te maken, dat overbruggingshypotheeken zullen worden verstrekt voor zover zij daartoe t.z.t. in staat zullen zijn.

In het artikel van Prof. Dr C. Campagne wordt voorgesteld het renteloze stelsel te doen overgaan in een gemitigeerd renteloos stelsel met practisch gefixeerde wachttijd en invoering van een aequivalentiebeginsel. Hoewel ik veel waardering heb voor dit voorstel, komt het niet aan alle bezwaren tegemoet. Onaangetast blijven de volgende nadelen:

1. de misleidende renteloosheid wordt gedeeltelijk gehandhaafd en maakt het voor de meeste gegadigden onmogelijk de bouwkasvoorwaarden te vergelijken met de

TYPE BOUWKAS (De verplichte jaarlijkse sparings en aflossingen bedragen per f 1.000 bouwkapitaal resp. f 24 en f 60)	In 10e boekjaar:		Boekjaar, waarin voordeel bouwspvaarder nadeel wordt		In 35e boekjaar:		
	Wachttijd 2 a posteriori	Wachttijd 3 a priori	4 De rente	5 Beleningswaarde	6 Wachttijd in jaren	7 Effectieve rente in procenten	8 Effectieve beleningswaarde
Type A: Productie constant. Geen extra-stortingen.....	8½ jr	15 jr	7e jr	3e jr	16½ jr	5½ pCt	48 pCt
Type B: Productie constant. 80 pCt der deelnemers spaart f 32,50 per jaar extra; de extra-sparings worden voor de volgorde der toekenning voor 2/3 meegerekend. Extra-aflossing: f 10 per jaar door alle debiteuren. a. Resultaten voor deelnemers die alleen verplichte bedragen sparen	9½ jr 6½ jr	12½ jr 8½ jr	6e jr 3e jr	2e jr 2e jr	12½ jr 9 jr	3½ pCt 6½ pCt	61 pCt 42 pCt
Type C: Productie constant. Alle sparende deelnemers storten ieder jaar 100 pCt extra. (in totaal f 48 p. j.). Alle debiteuren lossen 25 pCt extra af (totaal f 75 p. j.)	7½ jr	9½ jr	3e jr	2e jr	9½ jr ¹⁾	5½ pCt	47 pCt
Type D: als type C; evenwel met eenparig toenemende productie (100, 200, 300, 400, 500, enz.)	6½ jr	8 jr	8e jr	4e jr	9½ jr ¹⁾	5½ pCt	47 pCt
Type E: als type A, evenwel met veranderende productie (100, 100, 200, 300, 400, 200, 1.500, 4.200, 6.300, 1.000 en vervolgens steeds 1.000 per jaar)	5½ jr	18 jr	8e jr	8e jr	16½ jr	5½ pCt	48 pCt

¹⁾ Bij de typen A, B, C en E is de wachttijd in het 35e boekjaar practisch constant geworden; bij D belooft deze in dat boekjaar 8,97 jaar, maar blijft tengevolge van de eenparig toenemende productie ook na het 35e boekjaar geleidelijk stijgen totdat deze de limiet bereikt van de wachttijd van type C, namelijk 9,39 jaar (hier afgerond op 9½ jaar).

mogelijkheden van zelfsparen, hetzij gebonden, hetzij vrij;

2. de propaganda en acquisitie behouden de grondslag der illusies; de daarop volgende teleurstellingen benadelen op de duur tot sparen;

3. het bedrijf der bouwkasen wordt nodeloos ingewikkeld en duur gehouden;

4. aan afwijkingen van doelstelling en spaarverplichtingen zijn voor de bouwspaarder onnodig te grote nadelen verbonden;

5. de bouwspaarder dient tot meer sparen te worden aangemoedigd door hem in meerdere mate te laten profiteren van zijn extra-spaardrift;

6. de vervroegde aflossing, der renteloze hypotheek wordt niet bevorderd;

7. het onhoudbare dwangverband tussen sparen en geldlening blijft bestaan.

Naar mijn overtuiging dient zowel de renteloosheid als het dwangverband tussen sparen en geldlening volledig uit het bouwkascontract te worden geschrapt. Daarna staat voor de Nederlandse bouwkas de weg open tot spaarbank annex volkshypotheekbank, op welke weg de meeste buitenlandse kassen haar reeds zijn voorgedaan. Als zodanig zal zij een passende plaats tussen de bestaande financiers kunnen innemen en in meerdere mate haar bijdrage kunnen leveren tot de opheffing van een groot deel van de Nederlandse bevolking uit de staat van betrekkelijke afhankelijkheid van huurder tot de staat van betrekkelijke onafhankelijkheid van eigenhuis-bezitter.

Naschrift.

Het ingezonden stuk van de heer K. B. van Steenwijk, dat ik met belangstelling heb gelezen, geeft mij aanleiding tot de volgende mededelingen en opmerkingen.

De in mijn artikel onder „Rendement bij nieuwbouw” bedoelde becijferingen, waarvan de vermelde rendementspercentages de uitkomsten zijn, zullen worden gepubliceerd in de Verhandelingen van het in Juni 1949 te Parijs ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het „Institut des Actuaires Français” gehouden Congres en wel in de vorm van een tweetal actuariële bijlagen van een meer uitvoerige verhandeling van mijn hand over het onderhavige onderwerp.

De verhouding tussen rendabele en onrendabele bouwkosten, welke door mij werd gesteld op 1:1, werd hoofdzakelijk gebaseerd op gegevens voorkomende in de artikelen van Mr J. Wilkens: „Steun aan de woningbouw door particulieren” in „E.-S.B.” van 26 Maart 1947, blz. 244, en van Dr Ir H. G. van Beusekom: „Financiering van de woningbouw” in „E.-S.B.” van 14 Mei 1947, blz. 384. Het is mogelijk, dat meer recente gegevens een ongunstiger verhouding opleveren.

In de zesde alinea van het gedeelte „Hypothecair credit” moet inderdaad in plaats van het woord „toeneming” worden gelezen „afneming”.

De bezwaren tegen het renteloze systeem, welke door de heer van Steenwijk naar voren worden gebracht, houden geen rechtstreeks verband met de strekking van mijn artikel. Ik wil mij hier dan ook beperken tot de opmerking, dat het mij niet duidelijk is waarom schrijver de een belangrijk wachttijdverkortend effect hebbende vervroegde aflossing voor de renteloze bouwkas als een onverrukkige omstandigheid meent te moeten beschouwen.

Wat tenslotte de overgang naar een gewijzigd systeem betreft, moet het door mij aan het slot van mijn artikel voorgestelde gemitigeerd renteloos stelsel worden beschouwd als een mogelijkheid tot afwikkeling van volgens het renteloos stelsel afgesloten contracten met renteverrekening. Mijn voorstel heeft derhalve als doelstelling een overgangstelsel, waarbij uiteraard niet alle aan het oude stelsel verbonden nadelen zullen kunnen worden opgeheven. Welke definitieve vorm voor het bouwkasbedrijf als wenselijk te beschouwen zal zijn, is echter een andere vraag.

Amsterdam.

Prof. Dr C. CAMPAGNE.

AANTEKENING.

DE BELGISCHE CONGO.

Hieronder volgt een korte schets van de huidige economische toestand in de Belgische Congo, op grond van gegevens, ontleend aan „De Belgische economie in 1948”, een in Juli jl. verschenen uitgave van het Ministerie van Economische Zaken en Middenstand, de „Statistische Bulletin” van het Nationaal Instituut voor de Statistiek in België en „Agence Economique et Financière” van 5 October 1949.

Bevolking.

Sinds 1936 is de inlandse bevolking regelmatig in aantal toegenomen. Eind 1947 telde het gebied van de Congo en Ruanda-Urundi samen 14.461.353 zielen, d. i. ruim een half miljoen meer dan in 1936. Gezien de geleidelijke stijging, mag worden aangenomen, dat de bevolkingsaanwas per jaar ca 50.000 mensen bedraagt, of ongeveer 3½ pCt.

Deze aanwas is echter niet voldoende om de grote vraag van de Europese ondernemingen naar inlandse werkkrachten te bevredigen. Er bestaat dan ook een trek naar de industrie centra, die een gevaar vormt voor de inheemse landbouwproductie en de ravitaillering der steden.

In verband met deze omstandigheid werd in 1948 een „Fonds voor Inlands Welzijn” gesticht, dat tot doel heeft de omstandigheden van de „brousse”-bevolking te verbeteren en een ongewenste afvloeiing van de bevolking naar de steden en industrie centra te voorkomen.

Wat de niet-inlandse bevolking betreft: er wonen op het ogenblik ruim 45.000 Europeanen, waarvan bijna 34.000 Belgen, in de kolonie. Het aantal Belgen, en daarmee tevens het totale aantal blanken, neemt nog regelmatig toe.

De productie.

In het kader van het tienjarenplan voor de economische en sociale ontwikkeling van de Belgische Congo (gepubliceerd op 1 Juli 1949), wordt de industrialisatie van de Congo krachtig ter hand genomen. Uitbreiding wordt nagestreefd van de productie van steenkool, textielgoederen, levensmiddelen en papier-maché. Tevens wordt aandacht geschonken aan de verdere ontwikkeling van het verkeersapparaat en aan uitbreiding van de installaties voor elektrische energie. De twee belangrijkste bedrijfstakken zijn wel de mijnbouw en de landbouw.

De opbrengst van de mijnen blijft zich op een behoorlijk peil bewegen. Speciaal de productie van koper, diamant, cassiteriet, wolframiet, steenkool en mangaanerts beweegt zich in stijgende lijn. Over het belangrijke uranium zijn geen gegevens bekend.

De landbouw geniet de bijzondere belangstelling van het koloniaal bestuur. Dit voornamelijk teneinde de, over het algemeen onvoldoende, voeding der inboorlingen, te verbeteren.

Buitenlandse handel.

In 1948 had de export een waarde van frs 10.817 mln; dit betekent een toeneming van 7 pCt t.o.v. 1947. Vergelijkt men dit cijfer met de laatst verstrekte gegevens („Agence Economique et Financière”, d.d. 5 October jl.), dan blijkt, dat het exportniveau zich in 1949 tot dusverre heeft gehandhaafd. Immers, in de eerste 6 maanden van dit jaar werd voor een waarde van frs 5.375.917.043 uitgevoerd.

Ook uit de samenstelling van de uitvoer van de Belgische Congo blijkt de belangrijkheid van de mijnbouw en de landbouw.

De mineralen vertegenwoordigen meer dan de helft van de totale uitvoerwaarde. Daarna komen de landbouwproducten. Dit blijkt uit onderstaand staatje.

Uitvoer van de Belgische Congo en Ruanda-Urundi van de verschillende categorieën producten in pCt van de totale uitvoerwaarde.

	1936/ 1938	1946	1947	1948
Dierlijke producten	2,0	1,6	0,9	0,5
Minerale producten	64,0	55,5	54,9	52,6
Plantaardige producten	31,9	37,0	41,7	45,4
Andere producten	2,1	5,9	2,5	1,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

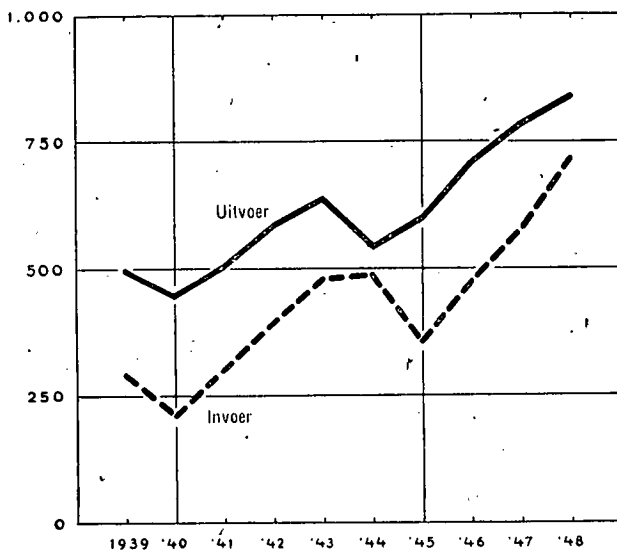
Men ziet hoe de plantaardige export een steeds belangrijker plaats gaat innemen.

Van de uitvoer gaat het grootste deel naar het moederland (in 1948 62,8 pCt); verder hoofdzakelijk naar Engeland en de Verenigde Staten (resp. 13,9 en 9,1 pCt).

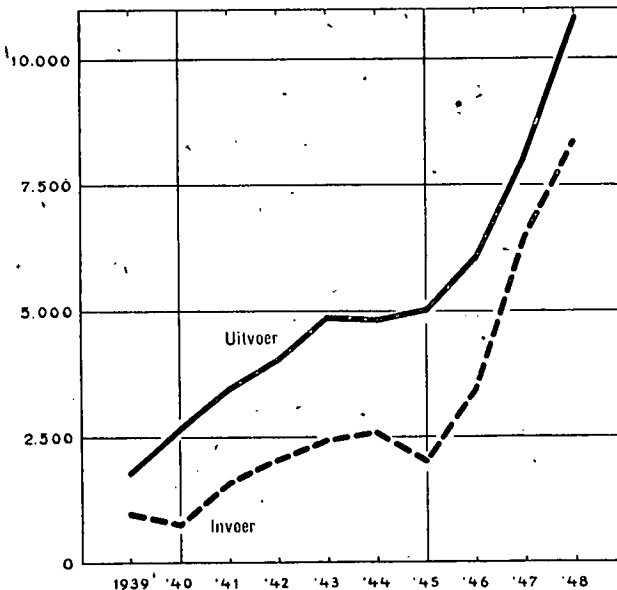
De invoer bedroeg in de eerste zes maanden van 1949 frs 5.147.929.991. Er is over deze halfjaarlijkse periode dus een batig saldo op de handelsbalans van frs 227.987.051. Over het (gehele) jaar 1948 bedroeg dit batig saldo nog ca frs 2.434 mln.

De belangrijkste invoerproducten zijn: afgewerkte producten (85,8 pCt van de totale importwaarde in 1948), levensmiddelen (8,3 pCt), grondstoffen en halffabrikaten

Buitenlandse handel v.d. Belgische Congo en Ruanda-Urundi.
(in duizenden tonnen).

(in miljoenen francs).

(5,8 pCt) en levende dieren (0,1 pCt). Onder de afgewerkte producten bevinden zich voornamelijk machines en werktuigen, weefsels en voertuigen. Het zijn weer België, de Verenigde Staten en Groot-Brittannië, die het leeuwenaandeel in deze invoer hebben (in 1948 resp. 37,8, 30,8 en 10,2 pCt).

Hoe indrukwekkend de toeneming van het handelsvolume is, vooral vergeleken met vooroorlogse jaren, blijkt uit de grafiekjes.

Kiest men de periode 1936/'38 als basis, dan zijn de indexcijfers van de uitvoer voor 1948, wat betreft hoeveelheid en waarde, resp. 158 en 535; voor de invoer zijn deze cijfers 232 en 820.

Transport.

De grote toeneming van de buitenlandse handel stelt, zoals te begrijpen valt, grote eisen aan het binnenlandse vervoersapparaat. Het Koloniaal Bestuur heeft dan ook maatregelen getroffen, teneinde de transportcapaciteit op te voeren. Zo zijn nieuwe rivierschepen gebouwd en worden onderzoeken verricht met betrekking tot het afbakenen van de stroom, dit om nachtelijk riviervoer mogelijk te maken. In het tienjarenplan is bovendien voorzien in uitbreiding van het spoorwegnet en in verbetering van bestaande en aanleg van nieuwe wegen. Ook het binnenlandse luchtvaartnet wordt uitgebreid.

Financiën.

Sinds het begin van de oorlogsperiode, in 1940, vertoont de gewone begroting van de Belgische Congo (exclusief Ruanda-Urundi) een aanzienlijk batig saldo.

Jaartal	Ontvangsten	Uitgaven	Saldo
	(in miljoenen francs)		
1939	749	727	20
1940	884	763	122
1941	1.221	907	314
1942	1.613	1.258	357
1943	1.952	1.484	469
1944	2.377	1.622	756
1945	2.072	2.011	61 ¹⁾
1946	2.272	2.184	87
1947	3.589	3.447	142
1948 ²⁾	3.704	3.558	146
1949 ²⁾	4.563	4.461	102

¹⁾ De cijfers in deze tabel zijn van het Ministerie van Koloniën. Het „Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting”, van Februari 1948, geeft voor 1945 een nadelig saldo van 261 mln frs. De cijfers voor de overige jaren komen ongeveer overeen met die van eerstgenoemde bron. Het „Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting” tekent echter bij dit cijfer aan, dat het „meer schijnbaar dan werkelijk (was), omdat het te wijten was aan een vertraagde inning der belastingen”.

²⁾ Ramingen.

De ontvangsten van de Schatkist komen voor het grootste deel uit de opbrengst van de douanerechten en accijnzen. Het procentuele aandeel van deze ontvangsten bedroeg in 1948 60,2 tegen 25,4 in 1938. Bij de uitgaven eisen bestuursuitgaven het grootste deel van de middelen op; in 1948 67,1 pCt. Het crisis- en voorzieningsfonds vroeg 10 pCt; kosten van burgerlijke gebouwen, wegenwerken, enz., 13,1 pCt. De totale uitgaven voor 1949 zijn geraamd op 4.461 mln frs, tegen een totaal aan inkomsten van 4.563 mln frs. Er is voor 1949 dus een batig saldo van 102 mln frs.

De buitengewone begroting vertoont over 1948 een deficit van 989 mln frs. De uitgaven bedroegen nl. 998 mln frs, tegen een bedrag van 9 mln frs aan inkomsten. Van de uitgaven werd 73 pCt bestemd voor de verbetering van het vervoerswezen. De totale openbare schuld bedroeg per 31. December 1948 5.465 mln frs.

Bovengenoemde cijfers hebben uitsluitend betrekking op de Congo. Voor het gebied van Ruanda-Urundi zijn afzonderlijke begrotingscijfers beschikbaar. Daaruit blijkt, dat de gewone begroting voor 1948 een nadelig saldo van 30 mln frs vertoonde, terwijl voor 1949 een deficit van

115 mln frs wordt geraamd. Het deficit van de buitengewone begroting voor 1948 beliep ca 26 mln frs. Het bedrag van de openbare schuld bereikte een totaal van 20,07 mln frs.

Prijzen, winsten en investeringen.

Evenals bijna overal elders ter wereld stijgen ook in de Belgische Congo de kosten van levensonderhoud gestaag. Het algemeen indexcijfer stond 1 Januari 1949 op 249 (1 Juli 1935 = 100). Het indexcijfer voor voeding was op die datum het hoogst, nl.: 262. In de loop van 1948 zijn de kosten van levensonderhoud met 7 pCt, gestegen; de lonen en salarissen echter met 10 pCt.

Voor door blanken verbruikte producten werd de prijscontrole nagenoeg opgeheven; voor goederen, bestemd voor inlandse consumptie, bleef zij echter bestaan.

Het indexcijfer van de winsten, gemaakt door Belgische N.V.'s in de Congo, bedroeg voor 1948 286 (1936/'38 = 100). Hieruit blijkt, dat deze ondernemingen een iets grotere rendementsstijging hebben meegemaakt dan die in het moederland zelf. Het indexcijfer voor de Belgische ondernemingen bedraagt nl. 254.

Het beursindexcijfer voor de koloniale waarden op de effectenbeurzen van Antwerpen en Brussel bedroeg, op 18 Juli jl. 245, begin 1949 was dit 251. In 1945 bedroeg het 375 (1936/'38 = 100).

De netto-emissies bedroegen in 1948 reeds meer dan het dubbele van 1947, nl. 527 mln frs. Ten opzichte van 1936/'38 bedraagt het indexcijfer zelfs 439. In de maanden Januari t/m April 1949 hebben reeds nominale uitgiften plaats gehad tot een gezamenlijk bedrag van 198,3 mln frs.

Uit deze gegevens mag, naar het Belgische Ministerie van Economische Zaken en Middenstand meent, worden geconcludeerd, dat de economie van de Belgische Congo zich nog steeds gunstig ontwikkelt. Daar deze ontwikkeling echter nauw samenhangt met het beloop van de buitenlandse handel, zou een conjunctuurdepressie en/of een herstel van de „open deur“-politiek de huidige gang van zaken wel eens ongunstig kunnen beïnvloeden. Van het tienjarenplan verwacht men echter weer een versterking van de economische basis van deze voor België zo belangrijke kolonie.

INTERNATIONALE NOTITIES.

EMISSIE-ACTIVITEIT IN WEST-DUISSLAND NA DE GELDSANERING.

Na de geldsanering, die in Juni van het vorige jaar in West-Duitsland plaatsvond, valt een toeneming van de besparingen door het publiek te constateren. De investeringsplannen van de woningbouw en de industrie vragen echter zodanige bedragen, dat de spaarkracht van de Westelijke zones bij lange na niet voldoende is. Vooral t.o.v. de vraag naar investeringsmiddelen op lange termijn schiet het aanbod tekort, ook al kan worden geconstateerd, dat vooral gedurende de laatste maanden de besparingen belangrijk toenemen, aldus „Der Volkswirt“ van 14 October jl., waaraan wij deze gegevens ontleenen. Zo bedroeg in het eerste kwartaal van dit jaar het maandelijks surplus van inleggingen boven terugbetalingen gemiddeld DM 20 mln; in Juni was dat bedrag DM 60 mln en in Juli DM 87 mln.

Ondanks deze toeneming waren emissies voor het grootste deel niet onder te brengen: van een totaalbedrag van DM 1.002,4 mln aan waardepapieren, dat sedert de sanering tot 31 Juli jl. werd geëmitteerd, kon slechts DM 754,3 mln worden geplaatst. Hiervan werd DM 382,9 mln alleen al in Juni jl. ondergebracht, dus meer dan het totaal van de sanering af tot eind Juni van dit jaar!

Het veelvuldigst hadden overheidsemissies plaats. In orde van grootte volgen de leningen aan de industrie. Aandelenemissies waren nog onbelangrijk; er werd voor

slechts DM 44,7 mln aan aandelen geplaatst, d.i. 6 pCt van het totaal.

Het publiek toont nog weinig neiging om zijn besparingen in langlopende papieren te steken. De banken vullen het tekort enigszins aan. Zo hebben deze alleen in de maand Juli van dit jaar DM 80 mln aan langlopende credieten toegestaan.

Westduitse emissiestatistiek, sedert de geldsanering. (in miljoenen DM).

	Pand- brieven	Ge- meente- obli- gaties	Indus- trie- obli- gaties	Over- heids- lenin- gen	Totaal van vaste rente gevende fondsen	Aan- delen
lot						
31 Mei '49	221,5	57,5	95,0	—	374,0	38,4
31 Juli '49	286,0	79,5	251,5	340,2	957,2	45,2
Hiervan werden ondergebracht						
lot						
31 Mei '49	97,4	14,4	62,0	—	173,8	44,7
31 Juli '49	129,2	14,4	225,8	340,2	709,6	44,7

DE INVLOED VAN DE DEVALUATIE VAN DE DUITSE MARK.

Eind September jl. is ook de Westduitse mark gedevalueerd. Hoewel de officiële wisselkoers nog niet vaststaat, kan men rekening houden met een depreciatie van 20,7 pCt t.o.v. de dollar. Van de problemen, die deze depreciatie met zich brengt, is, aldus de „Agence Economique et Financière“ van 19 October jl., de kwestie van de kolenprijs een der belangrijkste. De marktprijs is ongewijzigd gebleven; nl. 53 DM per ton, zodat de tegenwaarde in dollars is gedaald van \$ 16,1 op \$ 12,8.

Volgens het Belgische blad wilde de Westduitse Regering aan geen enkele maatregel haar goedkeuring hechten, die een verhoging van de kolenprijs voor de binnenlandse markt tengevolge zou hebben. Zodoende bleef haar slechts over, een verlaging van de exportprijs in dollars toe te staan.

De Minister van Economische Zaken, Prof. Erhardt, heeft verder verklaard, dat de devaluatie geen enkele invloed zal hebben op Duitslands economisch herstel. Wat het prijs- en loonpeil betreft is er niets veranderd: de binnenlandse koopkracht van de DM is in tact gebleven. Dank zij de bestaande voorraden en een goede oogst van dit jaar hoopt men de levensmiddelenprijzen op het huidige niveau te kunnen handhaven. Omdat de devaluatie van de DM niet zo vergaand is geweest als die van het pond, hoopt men dat de daaruit voortvloeiende prijsdaling op de sterlingmarkten de prijsstijging op de dollarmarkt in hoge mate kan compenseren, vooral waar het de import van industriële artikelen betreft.

Een voordeel van de devaluatie ziet men in Duitsland voorts in het feit, dat de tegenwaarde van de Marshallhulp met de 800 mln DM zal toenemen, welk bedrag men voor investeringen hoopt te kunnen bestemmen.

Wat betreft het voornemen om de rantsoenering van levensmiddelen geheel af te schaffen, merkt de „Agefi“ op, dat hiervan voorlopig niets zal komen. Tijdens een bespreking tussen prof. Niklas, de nieuwe Minister van Voedselvoorziening, en de Ministers van de verschillende Duitse „Länder“, is besloten de rantsoenering van de belangrijkste voedingsmiddelen, voor zover deze geheel of gedeeltelijk uit het buitenland moeten komen, met name tarwe, vetten en suiker, te handhaven.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

BOEKEN.

De belastingen naar het inkomen en naar de winst door Mr Dr B. J. F. Steinmetz. N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Mij, Amsterdam 1949. 300 blz., geb. f 12,50.

Bedrijf en personeel door F. J. Roethlisberger. N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers mij, Amsterdam 1949, geb. f 7,50.

Yearbook of labour statistics 1947-48. A survey of about sixty countries. Published by the International Labour Office, Geneva 1949, 303 blz., geb. \$ 4,00; £ 1.

(Besproken in „E.-S.B.” van 17 Augustus 1949, blz. 656).
Expectation in economics by G. L. S. Schackle. Cambridge University Press 1949; importeurs Meulenhoff & Co N.V., Amsterdam-C. 146 blz., geb. f 7,05.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Hoewel er in de tweede helft van deze maand weinig schatkistpapier vervalt, was er gedurende de afgelopen week nog niets van een verkrapping op de geldmarkt te bespeuren. Waarschijnlijk hebben de banken gedurende de voorgaande week, toen nog veel papier afliep, wat van hun kruit drooggehouden door niet ten volle in nieuwe promessen te herbeleggen. In deze gedachtegang past, dat het tegoe van banken bij de circulatiebank een stijging onderging. Op de weekbalans van 17 October bedroeg dit saldo f 54 mln, tegenover f 37 mln een week tevoren.

De marktnoteringen van schatkistpapier weken bijna niet af van die der vorige week. October- en Novemberpapier wordt nog steeds gevraagd tegen 1¹/₁₆ pCt, Decembervpapier tegen 1 pCt.

Januari-promessen werden tegen 1¹/₁₆ pCt verhandeld, Februari- en Maartpapier werden voor resp. 1¹/₁₆ en 1³/₁₆ pCt aangeboden. Ook in de callgeldnotering, welke nu reeds geruime tijd $\frac{3}{4}$ pCt bedraagt, kwam geen verandering.

Op de kapitaalmarkt stonden gedurende de verslagweek de Indonesische fondsen in het centrum van de belangstelling. Verklaringen van Sultans kunnen tegenwoordig voor de beurs soms belangrijker zijn dan verklaringen over economische gebeurtenissen als de Benelux, zoals wel bleek uit de reactie van Indonesische aandelen in het begin der week. Optimisme omtrent de afloop der R.T.C. neutraliseerde later echter de ongunstige berichten uit Indonesië wederom.

Een gunstig symptoom omtrent de gevolgen der devaluatie vormde de tijding, dat de Nederlandse Philipsfabrieken hun dollarexport vergroten. Het geval is in zoverre van bijzondere aard, omdat het h.e. gaat om productieverplaatsing binnen één concern; een Amerikaanse dochteronderneming wordt nl. gesloten. De invloed op de koers was dan ook niet groot.

De koersveranderingen op de obligatiemarkt waren eveneens van geringe omvang, zoals uit onderstaand staatje blijkt. Kleine koersverschillen naar beide zijden deden zich voor en van een duidelijke koersafbrokkeling kon gedurende de verslagweek niet worden gesproken.

	14 Oct. 1949	21 Oct. 1949
<i>Indexcijfers.</i>		
Industrie	231,5	231,0
Banken	132,5	133,1
Indon. aandelen	66,3	64,8
Algemeen	165,4	164,2
<i>Aandelen.</i>		
A.K.U.	193 $\frac{3}{4}$	194 $\frac{1}{4}$
Amsterdam Rubber	148	147 $\frac{3}{4}$
H.A.L.	169 $\frac{3}{4}$	164 $\frac{1}{2}$
H.V.A.	166 $\frac{1}{4}$	164 $\frac{1}{2}$
Kon. Petroleum	311	312 $\frac{1}{4}$
Unilever	245 $\frac{1}{2}$	244 $\frac{1}{2}$
Philips	241	242
<i>Obligaties.</i>		
3 pCt Inv. cert.	98 ⁹ / ₁₆	98 $\frac{3}{4}$
N.W.S. 2 $\frac{1}{2}$ pCt	78 $\frac{1}{2}$	78 ¹¹ / ₁₆
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	97 ¹¹ / ₁₆	97 $\frac{1}{4}$
Dollarlening 1947	93 $\frac{1}{2}$	93 ⁹ / ₁₆

STATISTIEKEN.

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
29 Sept. 1949	52.981	442.481	125.042	164.200	426.000
6 Oct. 1949	52.981	443.731	125.042	166.600	426.000
13 Oct. 1949	52.981	445.627	125.042	157.800	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458	765	62.693
29 Sept. 1949	1.210.606	140.750	201	138.831
6 Oct. 1949	1.229.803	127.398	182	125.879
13 Oct. 1949	1.219.533	129.324	716	127.115

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Goudvoorraad	Vorderingen o. b. buitenl. i. v. m. betalingsacc.	Tegoe op het buitenland	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt
22 Sept. 1949	31.346	11.534	1.079	7.586	247	472
29 Sept. 1949	31.346	10.499	1.306	8.438	259	610
6 Oct. 1949	31.377	10.159	1.368	9.199	247	790
13 Oct. 1949	31.396	10.045	1.383	9.285	230	806
20 Oct. 1949	31.581	10.509	1.559	8.010	301	957

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa	Bankbiljetten in omloop	Rekening courant saldi		
				Schatkist	Buitenlandse banken	Totaal
16 Sept. 1948	657	91.729	81.568	22	2.425	6.251
22 Sept. 1949	915	96.113	86.137	504	2.431	5.827
29 Sept. 1949	915	96.839	86.570	534	2.110	5.955
6 Oct. 1949	915	97.771	87.901	761	1.901	5.676
13 Oct. 1949	915	97.825	87.100	921	1.779	6.491
20 Oct. 1949	915	96.681	86.203	1.182	1.926	6.159

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal goud	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Zilveren tekennunt en pasmunt	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering van Indonesië
5 Oct. 1949	470.985	88.424	14.764	56.584	1.055.952
12 Oct. 1949	470.985	98.954	14.818	68.665	1.030.329
19 Oct. 1949	470.985	86.887	14.775	59.870	1.029.270

Data	Diverse rekeningen (actief)	Bankbiljetten in omloop	Rekening courant saldi		Diverse rekeningen (passief)
			Van de Regering van Indonesië	Van anderen	
31 Maart 1947	81.527	453.816	—	503.718	101.304
5 Oct. 1949	25.648	892.063	—	783.599	23.412
12 Oct. 1949	26.881	912.421	—	761.576	23.636
19 Oct. 1949	27.120	906.675	—	745.635	28.748

Muntbiljettencirculatie per 31 Maart 1947 f 646.830.979
Muntbiljettencirculatie per 5 Oct. 1949 f 890.257.489,25
Muntbiljettencirculatie per 12 Oct. 1949 f 899.513.014,25
Muntbiljettencirculatie per 19 Oct. 1949 f 899.311.371,75.

ZWEEDSE RIJKSBANK.
(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldo buitenland	Fondsen ter beschikking der staats- schuld	Promessen staatschuld
	Goud	Over- waarde goud	Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1946	839	532	1.544	504	284	94	182
30 Sept. 1949	155	209	2.874	534	328	—	120
7 Oct. 1949	155	209	2.923	538	322	—	120
15 Oct. 1949	155	209	2.883	557	325	—	120

Data	Biljetten in circulatie	Deposito's				45 dagen	Buiten- landse banken	Regularisatie- rekening
		Direct opvraagbaar			Banken			
		Totaal	Staat	Banken				
31 Dec. 1946	2.877	875	706	84	230	174	7	
30 Sept. 1949	3.028	708	600	28	278	245	134	
7 Oct. 1949	2.907	875	583	211	279	231	134	
15 Oct. 1949	2.894	895	573	231	281	211	134	

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaal- voorraad	Duitl. wissels	Disconto's en voor- schotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere credieten
7 Oct. 1949	6.154,8	186,2	114,2	39,7	4.300,7	1.816,6
15 Oct. 1949	6.149,1	191,3	110,0	39,7	4.249,1	1.867,9
22 Oct. 1949	6.147,9	235,7	111,2	39,7	4.228,5	1.929,9

FEDERAL RESERVE BANKS.
(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudcer- tificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
29 Sept. 1949	23.350	22.799	277	17.852
6 Oct. 1949	23.346	22.797	254	17.961
13 Oct. 1949	23.355	22.807	255	17.779

Data	F.R.-bil- jetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member- banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
29 Sept. 1949	23.226	18.215	1.170	16.016
6 Oct. 1949	23.308	18.072	612	16.384
13 Oct. 1949	23.362	17.906	551	16.116

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en munt- materiaal	Papier op het buitenland	Tegoe- d bij cor- resp. in het bui- tenland en bui- tenlandse be- taalmiddelen	Voorschotten in rek. crt (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
12 Sept. '49	435.175	321.112	157.940	144.796	2.994.327
19 Sept. '49	435.302	336.865	165.913	142.027	2.967.439
26 Sept. '49	621.571	332.074	195.343	142.642	2.966.007
3 Oct. '49	621.695	337.721	292.546	144.298	3.020.723
10 Oct. '49	621.840	332.787	372.974	143.976	2.974.934
17 Oct. '49	621.989	351.990	351.252	145.480	2.943.039
24 Oct. '49	622.129	353.506	359.417	146.702	2.938.219

Data	Saldo in rekening courant					
	's Rijks- Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblok- keerde saldo	Saldo van banken in Nederland	Vrije saldi van vreem- de circul. banken	Andere vrije saldo
30 Dec. '46						
12 Sept. '49	388.955	296.710	2.335	30.720	448.207	372.027
19 Sept. '49	410.714	346.964	2.322	42.131	453.475	345.613
26 Sept. '49	380.875	351.140	2.269	82.347	501.812	435.069
3 Oct. '49	389.518	364.914	2.259	42.306	471.392	548.127
10 Oct. '49	473.694	376.228	2.248	36.527	458.885	598.314
17 Oct. '49	502.779	421.099	2.245	53.685	441.528	556.448
24 Oct. '49	531.000	440.389	2.246	64.586	419.078	539.934

DE NEDERLANDSCHE BANK.
Verkorte balans op 24 October 1949.

Activa.	
Wissels, promessen en schuldbriefen in disconto	f 1.000,—
Hoofdbank f	—
Bijbank	—
Agentsch.	1.000,—
	f 1.000,—

Wissels, schatkistpapier en schuldbriefen, door de Bank gekocht (art 15, onder 4°, van de Bankwet 1948)	—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	1.800.000.000,—

Voorschotten	
in rek. crt op onderpand (incl. beleningen)	f 135.357.059,07
Hoofdbank f	—
Bijbank	400.166,39
Agentsch.	10.944.596,10
	f 146.701.821,56

Op effecten enz.	145.712.889,24
Op goederen en celen	988.932,32
	f 146.701.821,56

Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)	—
Boekvoering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	1.500.000.000,—

Munt en muntmateriaal	
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 612.113.597,76
Zilveren munt enz.	10.015.500,20
	f 622.129.097,96

Papier op het buitenland	f 353.506.400,—
Tegoe- bij correspondenten in het buitenland	2.000.000,—
Buitenlandse betaal- middelen	357.383.898,38
	f 2.033.517,07

Vorderingen in guldens op vreemde circulatie- banken en soortgelijke instellingen	301.750.376,26
Belegging van kapitaal, reserves, pensioen- fondsen en voorzieningsfondsen	120.796.299,09
Gebouwen en inventaris	2.000.000,—
Diverse rekeningen	185.749.003,79
	f 5.392.051.414,11

Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefondsen	15.333.335,71
Bijzondere reserves	61.674.999,48
Pensioenfondsen	22.613.722,19
Voorzieningsfondsen personeel in tijdelijke dienst	1.499.667,79
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	72.814.125,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	2.938.219.385,—
Bankassig- naties in omloop	98.807,39

Rekening courant saldo's	
's Rijks Schatkist	f 531.000.041,50
's Rijks Schatkist bij- zondere rekening	440.389.301,41
Geblokkeerde saldo's	2.246.239,55
Saldo's van banken in Nederland	64.585.685,68
Vrije saldo's van vreem- de circulatiebanken en soortgelijke instellingen	419.078.276,75
Andere vrije saldo's	539.933.565,35
	f 1.997.233.110,24
Crediteuren in vreemde geldsoort	7.102.127,59
Diverse rekeningen	255.462.133,72
	f 5.392.051.414,11

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —
²⁾ Waarvan aan Indonesië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) 34.259.225,—
Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten f 34.086.158,50

INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN BIJ DE SPAARBANKEN
(IN NEDERLAND.)
(in miljoenen guldens)

Maand	Inleggingen			Terugbetalingen			Saldo
	R.P.S.	Part.	Totaal	R.P.S.	Part.	Totaal	
Totaal '46	246,4	295,1	541,5	544,5	377,1	921,6	— 380,1
Totaal '47	253,7	307,5	561,2	316,2	285,7	601,9	— 40,7
Totaal '48	252,7	345,8	598,5	351,3	361,1	712,4	— 113,9
Jan. 1949	24,4	38,7	63,1	24,0	29,6	53,6	+ 9,5
Febr. 1949	24,3	33,8	58,1	23,1	26,1	49,2	+ 8,9
Mrt 1949	24,4	34,4	58,8	28,2	31,8	60,0	+ 1,2
Apr. 1949	19,3	27,0	46,3	25,9	29,6	55,5	+ 9,2
Mei 1949	23,0	35,4	58,4	27,5	32,2	59,7	+ 1,3
Juni 1949	22,9	33,4	56,3	28,5	32,2	60,7	+ 4,4
Juli 1949	25,3	33,1	58,4	28,4	30,5	58,9	+ 0,5
Aug. 1949	27,6	34,4 ^{*)}	62,0 ^{*)}	24,7	25,9 ^{*)}	50,6 ^{*)}	+ 11,4 ^{*)}

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“
²⁾ Voorlopige gegevens.

**WERKLOOSHEID EN WERKVERRUIMING
IN NEDERLAND ¹⁾.**

Maand	Geheel werklozen	Geheel wachtgelders	Geregistreerde D.U.W.- arbeiders ²⁾
30 Juni 1945-	112.622	120.800 ³⁾	18.300 ³⁾
29 Juni 1946	45.953	3.382	30.693
31 Aug. 1948	24.785	360	4.247
30 Sept. 1948	25.898	282	2.922
31 Oct. 1948	28.770	349	5.928
30 Nov. 1948	32.702	330	14.896
31 Dec. 1948	44.784	1.461	25.119
31 Jan. 1949	53.895	1.146	29.755
28 Febr. 1949	50.052	970	30.968
31 Maart 1949	39.025	791	27.520
30 April 1949	36.909	903	23.571
31 Mei 1949	35.111	1.247	19.973
30 Juni 1949	31.855	723	16.871
30 Juli 1949	33.200 ⁴⁾	600 ⁴⁾	12.600 ⁴⁾
31 Aug. 1949	37.400 ⁴⁾	700 ⁴⁾	12.600 ⁴⁾
30 Sept. 1949	38.300 ⁴⁾	200 ⁴⁾	8.800 ⁴⁾

¹⁾ Bronnen: „Maandschrift van het C.B.S.” en „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”; gegevens van de arbeidsbureaux.

²⁾ Incl. vorstwerklozen, zieken, arbeiders, die ongevallenuitkering ontvingen, benevens een aantal personen, dat in het „vrije bedrijf” werk vond, zonder dat de arbeidsbureaux hiervan tijdig bericht ontvingen.

³⁾ Schattingen.

**INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN
IN NEDERLAND ¹⁾.**

Juli '38-Juni '39 = 100	1946	1947	1948	Juni 1949	Juli 1949	Aug. 1949
Voedingsmiddelen:						
plantaardige	209	230	228	231	234	226
dierlijke	191	199	233	233	230	233
totaal	200	214	231	233	233	230
Grondstoffen:						
houtv. buitenlands	463	631	567	517	517	517
chem. producten ..	272	342	376	389	387	368
textielwaren	258	284	283	289	287	287
leder	224	243	304	543	573	582
metaalwaren	261	294	306	312	305	305
papierwaren	332	474	524	375	351	347
hulpstoffen	170	201	216	263	264	264
totaal	282	328	342	367	364	364
Afgewerkte producten:						
glas, aardewerk, enz.	238	256	269	282	282	282
houtwaren	349	390	382	374	374	374
chem. producten ..	328	318	325	355	357	355
textielwaren	315	344	360	379	381	381
lederwaren	292	321	330	383	381	381
papierwaren	283	303	347	362	354	344
gefabr. voed. midd.	211	223	225	234	234	234
metaalwaren	248	263	270	272	272	274
totaal	261	276	283	296	295	295
Algem. indexcijfer ..	251	271	281	294	293	292

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”.

²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1941.

**ENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIËLE PRODUCTIE
IN NEDERLAND ¹⁾.**

1938 = 100	1946	1947	1948	Apr. 1949	Mei 1949	Juni 1949	Juli 1949	Aug. 1949
Algem. productie-index van de industrie ..	74	94	113	118	122	122	125	121
Steenkolen	62	75	82	82	85	84	87	88
Electriciteit afgeleverd aan het net	111	142	173	178	181	166	164	174
Gas	79	98	120	125	125	114	115	112
Stikstofmeststoffen ..	47	67	82	83	89	79	86	86
Ruwijzer	70	108	165	190	167	158	166	133
Walsproducten van ijzer en staal ²⁾ ..	73	137	210	248	264	252	263	212
Rijwielen	22	67	122	158	165	171	167	150
Cement	88	114	129	127	134	121	144	141
Metselstenen	52	69	93	87	90	94	98	104
Deuren	38	57	110	102	112	102	111	81
Rubber (gehele indus- trietak)	97	200	288	215	222	244	.	.
Courantenpapier	35	40	81	65	64	92	.	.
Katoen- en linnenweve- rijen	39	60	71	77	79	78	66	83
Tricotage-industrie ..	56	85	107	129	121	130	112	120
Schoenen	78	110	137	142	121	.	.	.
Sigaren	53	60	60	62	56	64	63	.
Sigaretten	73	124	133	118	171	181	173	.
Boter	52	52	70	85	124	120	114	111
Margarine	93	109	149	196	189	177	229	.
Kaas	52	51	77	103	145	158	151	156

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”; . betekent: de gegevens ontbreken; gecorrigeerde gegevens zijn cursief gedrukt.
²⁾ 1940 = 100.

DE KOLENPOSITIE VAN NEDERLAND ¹⁾.
(in 1.000 kg)

Maand	Productie Limburgse mijnen	Verzonden voor binnenlandse behoefte	Invoer
Totaal 1946 ..	8.313.827	6.387.903	2.666.502
Totaal 1947 ..	10.104.345	7.778.585	3.577.564
Totaa 1948 ..	11.032.326	8.059.287	3.435.269
Jan. 1949....	936.174	700.888	247.336
Febr.1949....	892.448	672.959	312.522
Mrt 1949....	1.026.228	770.668	379.660
Apr. 1949....	925.207	696.263	322.031
Mei 1949....	960.900	711.611	444.423
Juni 1949....	943.625	709.832	352.281
Juli 1949....	882.396	734.803	349.256
Aug. 1949....	990.147	702.680	346.705
Sept. 1949....	1.002.792 ²⁾	702.026 ²⁾	340.149 ²⁾

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”

²⁾ Voorlopige gegevens.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	7 Oct. 1949	30 Sept. 1949
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 436.356.917,64	f 395.953.877,05
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Neder- landse Gemeenten ..	„ 417.359,08	„ 619.279,42
Kasvorderingen wegens cre- dietverstrekking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onder- pand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen ..	„ 271.355.358,71	„ 257.115.196,23
Voorschotten op ult. Aug. 1949 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen ..	—	—
Vordering in rek. courant op: Indonesië	„ 1520.605.267,88	„ 1488.771.826,67
Suriname	„ 30.675.825,47	„ 30.948.296,97
Ned. Antillen	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pen- sioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en in- stellingen	„ 394.307.116,69	„ 394.307.116,69

Verplichtingen.

Voorschot, door De Nederl. Bank N.V., verstrekt ..	—	—
Voorschot, door De Neder- landse Bank N.V. in rekening courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Neder- landse Gemeenten ..	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 1871.370.300,—	f 1844.551.300,—
Schatkistpromessen bij De Nederlandse Bank N.V. ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947 ..	„ 1800.000.000,—	„ 1800.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank N.V. is geplaatst nihil) f 5.523,2 mln w.o. garantie Bretton Woods f 804 mln	„ 4719.200.000,—	„ 4698.700.000,—
Daggeldleningen	—	—
Muntbiljetten in omloop ..	„ 134.422.252,50	„ 134.574.600,—
Schuld op ult. Aug. '49 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ 116.747.072,45	„ 116.747.072,45
Schuld in rek. courant aan: Indonesië	—	—
Suriname	—	—
Ned. Antillen	„ 5.408.389,73	„ 3.740.526,86
Het Algemeen Burgerlijk Pen- sioenfonds	„ 35.583.033,63	„ 11.174.913,90
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ 386.503.595,61	„ 357.548.873,01
Andere staatsbedrijven ..	—	—
Schuld aan diverse instellin- gen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 2062.402.052,78	„ 2080.230.172,85

Maakt gebruik van de rubriek „Vacatures” voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

N.V. PHILIPS' TELECOMMUNICATIE INDUSTRIE
v/h Nederlandsche Seintoestellen Fabriek
HILVERSUM

Alle Communicatie-apparatuur op het gebied van
Radio - Lijntelefonie - Automatische telefonie

C. MASTENBROEK

Ben. Molendijk 14 - Goudswaard

- **BEDRIJFSADMINISTRATIE**
- **BOEKHOUDINGEN**
- **BELASTINGZAKEN**

◆ Voor kantoor of bedrijf ◆

Vraag en Aanbod inzake Kantoorbehoeften, Brandkasten, Machines
Gebouwen, Industrieterreinen, enz.

INDUSTRIEPAND

IN AMSTERDAM-C. TE KOOP AANGEBODEN

waarvan 242 m² parterregedeelte direct te aanvaarden is. (Huurwaarde f 2000.—) met 9 bovenwoningen, waaruit aan huur komt f 2360.—. Lasten totaal f 478.—. Koopprijs f 55000.—. 1e Hypotheek van 35 mille aanwezig. Het complex is in 1935 gebouwd en verkeert in goede staat van onderhoud. Ook zeer geschikt voor vestiging filiaal of depôt. Br. Alg. Adm. Kantoor, Keizersgracht 158, Amsterdam.

KLUIS

Te koop aangeboden z.g.a.n. **STALEN KLUIS**, groot inwendig 125 br., 168 lang, 185 hoog, tegen elk aannemelijk bod, nog opgesteld te zien. Te bevr. bij Gebrs. van Hout, Aannemers, St. Michiels-Gestel (N.-Br.).

MAAKT GEBRUIK
VAN DEZE RUBRIEK

◆ Vacatures ◆

Groot Nederlands Concern met belangen in binnen- en buitenland, vraagt ter versterking van de bedrijfs-economische en administratieve staf

enige bedrijfseconomen

en

enige bedrijfs-administrateurs

Voor beide functies is grondige theoretische kennis van het moderne bedrijfsbeheer en een behoorlijke praktijk-ervaring vereist. Gegadigden moeten bereid zijn zich eventueel aan een psychologisch onderzoek te onderwerpen. Br. te richten onder no. ESB 1546, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

◆ Beschikbare krachten ◆

ERVAREN, JONG ARTS

in bezit auto, directe omgeving Haarlem, heeft nog tijd beschikbaar voor contrôles, keuringen en dergelijke. Br. onder no. ESB 1549, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

JURIST

ook econ. georiënteerd, adm. en pract. ervaring, m. l., zoekt wegens opheffing betrekking, z. sp. m. nieuwe werkkring. Pr. ref. Br. onder no. ESB 1547, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-
nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W.
Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de
boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Eko-
nomie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar;
voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de
tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel
of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,—
per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden
beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzee-
dijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de
Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven
op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht
voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.